

TRIBUNA

ŠTEV. 10-11 LETNIK XXIV
LJ. 18. III. 75. CENA 2 DIN

IZDANJE LJUBJANJE
LJUBJANJE

STALIŠČA IN DOGOVORI S SEMINARJA UK ZSM V POREČU (28/2 do 2/3-1975)

Udeleženci seminarja se moramo v naslednjem obdobju zavzeti oz. prizadevati za reševanje naslednjih problemov:

1. Dokončno izvesti reorganizacijo in konstituiranje Osnovnih organizacij na FSPN, FNT – montanistika, FS in AGRFTV. Pri tem morajo sodelovati vsi zainteresirani subjekti, družbenopolitične organizacije in posamezni nosilci.
2. V delu ZSMS na LVZ se pojavlja vrsta slabosti (forumsko delo), nezainteresiranost, neresnost, in premajhna odgovornost, itd.). Te slabosti moramo preseči in s konkretnimi akcijami doseči, da bo delo čimveč članov ZSMS. Zato moramo dosledno skrbeti, da bo zaživel vsebinski delegatski odnos, kajti le na ta način bomo dosegli večjo informiranost in s tem tudi večjo zainteresiranost v osnovnih organizacijah. Zelo pomembno v sedanji fazi je, da se posamezne osnovne organizacije „odprejo“ in da se preko svojih delegatov res vsebinsko združijo v Univerzitetno organizacijo, ki je zdaj še vse preveč formalna.
3. Povečati moramo odgovornost v delu posameznih osnovnih organizacij, ker je to edini način, da dosežemo večjo kvaliteto in večje uspehe v delu. Zavzemamo se za tovariško, konstruktivno kritiko in ne za formalno kritiziranje, ki nikamor ne pelje.
4. Težiti moramo k čimvečji povezanosti v konkretnih akcijah z ostalimi družbeno-političnimi organizacijami. V dosedanjem delu se je pokazalo in se še kaže, da je v celotnem univerzitetnem prostoru taka povezanost oz. sodelovanje zelo slabo in marsikje je treba iskati vzroke za dosedanje neuspehe in težave pri delu osnovnih organizacij ravno v tem.
5. Delo osnovnih organizacij se mora usmeriti v aktivne, ki morajo postati baza za vsa dejavnost in nosilci vseh akcij. V delo osnovnih organizacij je treba pritegniti tudi mlade delavce na posameznih zavodih, ker bo to koristno tako za študente kot tudi za mlade delavce. V tistih sredinah, kjer obstajajo možnosti, je treba organizirati aktivne mladih delavcev, saj so problemi in interesi študentov in mladih delavcev v mnogočem (identični) podobni.
6. Člani ZSMS smo dolžni delovati povsod tam, kjer delamo in živimo, predvsem pa se moramo vključiti v delo osnovnih organizacij v posameznih organizacijah združenega dela na Univerzi. V drugih sredinah, kjer se organizira mladina, delujemo v aktivnih ZSM in si moramo prizadevati, da bojo naša stališča postala stališča teh sredin.
1. Potrebno je poglobiti sodelovanje OO ZSM na Univerzi z OK ZSM v Ljubljani. To ne sme potekati zgolj preko delegata, ki je delegiran v nek forum, ampak preko sodelovanja v konkretnih akcijah. Posebno pomembno področje našega sodelovanja je Konferenca mladih v izobraževanju, kjer je pomembnost študentov enaka kot v UK ZSM (štipendijska politika, reforma vzgoje in izobraževanja). Isto velja za povezovanje članov ZSM, ki delujejo v študentskih pokrajinskih klubih.
2. OO se morajo direktno povezati s specializiranimi organizacijami, da bojo svoje delo prilagodile potrebam in željam študentov. Onemogočiti je treba elitizem in druge oblike odtujevanja specializiranih organizacij od študentov.
Specializirane organizacije morajo bolj kot doslej koordinirati svoje delo, da bo poraba sredstev racionalnejša, akcije pa učinkovitejše. Zato je treba čimprej konstituirati konferenco mladih v specializiranih organizacijah in poiskati še druge načine sodelovanja med specializiranimi organizacijami in fakultetami ter ostalimi zainteresiranimi.
3. Dejavnost po fakultetah
 - čimprej je treba na fakultetah ustanoviti skupine, ki bojo organizirale občudijško dejavnost, in če so dani pogoji, naj skupine prerastejo v društva;
 - naloga pedagoških delavcev je, da aktivno sodelujejo v občudijških dejavnostih kot mentorji. Tako se proces vzgoje in izobraževanja nadaljuje v sekcijah, krožkih ali družtvih;
 - Univerza mora nuditi več pomoči pri organiziranju občudijške dejavnosti po fakultetah;
 - občudijška dejavnost na fakultetah mora potekati bolj kontinuirano. Srečanja in tekmovanja naj pomenijo izraz celotne aktivnosti, ne pa enkratno akcijo (tekmovanja med študenti določene stroke).
4. Prizadevati si moramo, da bo študentski tabor v Ankaranu saniran, saj je to edini objekt, ki omogoča študentom poceni bivanje na morju. Študenti sami naj se vključijo v te akcije (delovne brigade).
5. Študenti v ŠN (študentskih domovih) se morajo organizirati v obliko delovanja ZSM – aktivne, ki naj bojo formirani po posameznih študentskih domovih.
6. Pri gradnji objektov za študente se spleča razmisliti o sodelovanju študentov (arhitekti, gradbeniki...), ki bi po svojih zmogljivostih sodelovali pri tem.
7. Zavzemati se moramo za realizacijo sklepov z zborna o socialnoekonomski problematiki študentov v ŠN (18/12-1974):
 - dolgoročno reševanje gradnje objektov za študente (domovi, zdravstveni zavod)
 - realizacija DD o štipendiranju
 - zdravstveno in invalidsko zavarovanje študentov.
1. Množična dejavnost študentov (delovne brigade in pohodne enote) je na Univerzi že na nek način prisotna (interes). Zato moramo ta interes študentov le usmeriti v OO in preko njih s konkretnimi akcijami organizirano omogočiti njegovo zadovoljevanje. Pri predsedstvu UK ZSMS naj se formira poseben odbor, ki bo koordiniral akcije.
2. Na področju idejno-političnega dela so akcije v UK ZSM šele na začetku, čeprav obstajajo določene izkušnje, pridobljene v delovanju nekdanje Skupnosti študentov. Tako stanje je delno tudi odraz tega, da nimamo usposobljenih kadrov, ki bi bili sposobni voditi akcijo na tem področju. Zato si moramo prizadevati, da postane idejno-politično izobraževanje sestavni del akcijskih programov vsake OO ZSM, in akcijo koordinirati z drugimi DPO (ZK, sindikat).

3. Proces idejno-političnega razčiščevanja se je z razčiščevanjem na FSPN na Univerzi šele začel. Zato se moramo angažirati in si prizadevati, da bo v razpravah (o študiju, programih, profesorjih in njihovih metodah) na posameznih visokošolskih zavodih vključilo čim več študentov.

Razprava o predlogu Zakona je pokazala, da vlada zanimanje zanj in pripravljenost, da postane čimprej resničnost, na kateri bo mogoče zgraditi nove samoupravne odnose v visokem šolstvu. To je nedvomno pozitivno, zato je škoda čakati z neposredno in hitro akcijo ZSMS na Univerzi. Naša akcija mora sloneti na pravočasnem in kvalitetnem informiranju študentov, da bomo vsi čimbolj seznanjeni z vsemi naprednimi težnjami tega zakona.

Največ pozornosti je bilo v razpravi posvečeno poglavju o samoupravi, kljub temu pa se je tudi okrog drugih poglavij pojavilo več mnenj.

30. člen:

Načelno smo sprejeli določilo tega člena, da skupna obremenitev študenta s predavanji, vajami in seminarji ne znaša več kot 30 ur tedensko. Sodimo, da je to na večini fakultet predvsem zaščita pred preobremenjenostjo študenta, ki izvira iz zastarelih ter neracionalnih študijskih programov in slabih delovnih pogojev. Tam kjer je narava strk taka, da je ta fond preozek, bojo morali smotrneje organizirati delo. To ni tako nemogoče, ker teh 30 ur ni proporcionalno razdeljenih. Ta porazdelitev je vendarle prepuščena sami visokošolski delovni organizaciji.

34. člen:

Poudarjeno je bilo, da se staž in pripravništvo na nek način vključita, čeprav v samem Zakonu nista navedena. To pa na ta način, da ti dve obliki študija po diplomii izvajajo same organizacije združenega dela. S tem se bolj približamo povezanosti s prakso.

47. člen:

Strinjamo se, da mora postati samoupravna aktivnost študenta del vzgojno-izobraževalnega procesa, kljub temu pa se bo moralo temeljito spremeniti pojmovanje uspešnega študenta. Kot kriteriji uspešnosti ne bojo smeli biti: redna prisotnost na predavanjih in visoka poprečna ocena, temveč tudi lik študenta kot samoupravljalca – družbeno-političnega delavca.

57. člen

Načelno je bilo sprejeto stališče, da mora biti študij v Sloveniji stopenjsko, policentrično in enotno zasnovan. Torej mora biti prehajanje diplomantov višjih šol na visoke brez dodatnih pogojev zanje. Vendar pa je razlaganje tega določila lahko dvojno glede na to, ali lahko samoupravni sporazumi o prehajanju študentov določijo diferencialne izpite ali ne.

Sprejeto je bilo mnenje, da je bilo to prehajanje doslej stihijsko, hkrati pa je pokazalo tudi nezdrave odnose med tistimi višjimi in visokimi šolami, kjer je objektivno možno. Prenehati je treba s poudarjanjem znanstvene usmerjenosti visokih in pedagoške usmerjenosti višjih šol (FF, PA). Ta dva koncepta se morata smiselno dopolnjevati.

74. člen

Ob pojavu „zaslužni profesor“ je bilo naglašeno, da je to predvsem častni naziv, ne pa rešitev kadrovske situacije, ko na fakulteti ni najti človeka za določen predmet. Taka situacija lahko nastane le ob obstoječi hierarhiji starostnih stopenj in nazivov, ne pa ob stalnem pomlajevanju pedagoških kadrov in povezanosti visokega šolstva s prakso.

Poglavje o samoupravi je zaslužilo posebno pozornost seminarja. Dejansko gre za samoupravno študentov in pedagoških delavcev, ki je enotna in nedeljiva, funkcionira pa po delegatskem principu. To pomeni, da bo še kako potrebna prisotnost ZSMS kot organizirane subjektivne sile, da se bo oblikoval do samouprave odgovoren odnos študentov. Samouprava ne sme biti le nek ventil preko katerega se bojo izražali parcialni in sindikalistični interesi skupin študentov. Postati mora trajen proces, v katerem bo prisoten aktivni ustvarjalni odnos študentov in stalna povezava delegatov sveta z bazo. To pa pomeni, da bo treba razmisliti o organizacijskih oblikah te samouprave, ki bojo morale biti učinkovite, da bi zagotovile stalen stik in posvetovalno funkcijo. Letniki so osnovna celica te samouprave. Ker je samouprava na šoli ena, je treba zaostri tudi odgovoren odnos pedagoških delavcev do nje.

Izpostavil se je tudi problem samouprave v ŠN, ki je po tem zakonu analogna tisti po fakultetah. Praktično to pomeni odločanje o ceni stanovanja in prehrane v ŠN. Zavzeli smo se za to, da bo samouprava taka kot drugo, s tem, da se skozi naš vpliv še posebej zaostri odgovorno ravnanje delegatov stanovalcev v svetu ŠD.

Zbori študentov, ki bojo volili delegacijo v svet, bojo morali biti zasnovani tako, da se bo vpliv ZSMS občutil in to ne le s tem, da bo OO ZSM tak zbor sklical. To je itak razumljivo v prvi fazi.

Vpliv ZSMS se mora čutiti tudi pri delovanju študentskih delov delegacij v SIS in zborih združenega dela. ZSMS mora biti iniciator akcij.

V tem obdobju se oblikujejočasni poslovnik,časni statutarni sklepi in drugi splošni samoupravni akti po fakultetah. Od nas je odvisno ali se bojo v njih ohranili stari odnosi in negirale napredne težnje v visokem šolstvu. Pri tem je tudi zatajilo predhodno informiranje študentov o njihovi vsebini.

Zakon o visokem šolstvu je torej za nas eno od področij, ki mu bomo morali posvetiti veliko pozornosti. Ko bo sprejet, bo delali statute. Ne bomo smeli dovoliti, da bi se vanje vrivalo staro stanje po kakšnih obvoznicah. Zato bo treba čimbolj informirati čimširši krog našega članstva, katere so tiste dobre možnosti, ki nam jih ponuja.

Od naše akcije in angažiranja bo odvisno, kako se bojo spremenili odnosi v visokem šolstvu, saj za njihovo spreminjanje nek zakon kot normativen akt ne zadostuje.

SEMINAR V POREČU

Kraj in čas dogajanja: hotel Delfin, Plava laguna pri Poreču (Parenzo), SR Hrvatska, od petka (zadnjega februarja) do nedelje (drugega marca). Prejšnja leta je seminar organizirala Skupnost študentov, zdaj pa je z organiziranjem UK ZSMS problematika seminarja dobila povsem nove razsežnosti.

Na seminarju je sodelovalo približno 80 udeležencev z UK ZSMS, iz osnovnih organizacij ZSMS na fakultetah, specializiranih organizacij, Radia Študent in Tribune. Delovni čas je bil vsako dopoldne in popoldne po štiri ure.

V petek je bil na dnevnem redu pretres dosedanjih rezultatov dela ZSMS v posameznih osnovnih organizacijah, vzpostavitev nove organizacije na Univerzi sploh in njenega sodelovanja z občinskimi organizacijami ZSMS (glej o uvodnem poročilu Alojza Šketa, preberi sklepe!). V soboto dopoldne je najprej govoril Boris Mužević, član zveznega predsedstva ZSMS (njegov govor je tudi posebej objavljen), potem pa predsednik UK ZKS, Iztok Winkler. Vsak s svojega pogleda sta precej pripomogla k osvetlitvi obravnavane problematike. Brez njunega sodelovanja bi bil seminar bistveno okrnjen. Iztok Winkler je opozoril na potrebo po nadaljnjem idejnem razčiščevanju in utrditvi akcijske enotnosti na Univerzi, k čemer morajo študentje komunisti in člani ZSMS prispevati mnogo več kot doslej. Popoldne je Peter Pal, šef komisije za vzgojo in izobraževanje pri UK ZSMS, podal pojasnila k osnutku Zakona o njegovem visokem šolstvu (glej njegov prispevek!), nakar se je razvila debata o njem. V nedeljo dopoldne je imel glavno besedo Janko Smole, ki je govoril o ekonomskem položaju v SFRJ in v svetu, z njegovimi najvažnejšimi posledicami. Zaključni del seminarja je bil posvečen manjšinski problematiki. S prispevki so sodelovali Hartman in študentje Klemenčič, Štrekelj in Zorko.

Uspeha ali neuspeha seminarja ni moč oceniti v stavku ali dveh, ker je organiziranje ZSMS na univerzi pravzaprav ravno v fazi, ko se začenja dejavnost v bazi, v osnovnih organizacijah in ko nova organizacija šele začenja funkcionirati kot sistem. Ugotovljene slabosti in pomanjkljivosti (tu je treba poudariti, da so udeleženci tisto, kar je bilo doslej že storjeno, imeli za svojo delovno obveznost in so se ZATO na seminarju ubadali predvsem s slabostmi), pa vendarle kažejo, da je delo šele na začetku. Čas namreč medtem hiti...

ORGANIZIRANOST

V uvodnem poročilu je Alojz Šket, predsednik P UK ZSMS iz Ljubljane, na kratko orisal dosedanje delo ZSM na Univerzi, delovanje osnovnih organizacij, delegatov, predsedstva. Treba je bilo še posebej spregovoriti o tistih pomanjkljivostih in slabostih, ki ovirajo dosledno realiziranje in izpolnjevanje programskih izhodišč, sprejetih na 9. kongresu ZMS v Moravcih, na katerih temelji nova organizacija. V kritični oceni dosedanjega dela je opozoril na te slabosti z namenom, da se z njimi neposredno soočimo, konfrontiramo in šele na ta način premagamo, tako v osnovnih organizacijah, v predsedstvu kot tudi drugje. Delo je po posameznih organizacijah še vse preveč forumsko, nevsebinsko in kot tako odločno nezadostno. Koordinirano delo še ni steklo. Tu je predvsem potrebna večja aktivnost osnovnih organizacij ZSMS in komunistov v teh organizacijah. Akcijski programi osnovnih organizacij so premalo aktivno zasnovani. K temu prispeva dejstvo, da organiziranje po osnovnih organizacijah še vedno poteka, kjer je tudi eden izmed vzrokov za zavlačenje koordiniranega dela osnovnih organizacij in Univerzitetne konference. Obenem pa se je tudi izkazalo, da marsikateri člani ZSMS v osnovnih organizacijah pa tudi v samem predsedstvu jemljejo svoje članstvo preveč neresno, zgolj formalno, tako da so resnični akterji tisti posamezniki, na ramenah katerih leži dober del akcijskega delovanja, ki pa spričo tega ostaja nedokončano in pomanjkljivo, kajti tudi ti aktivni posamezniki ne morejo in konec koncev ne smejo biti edini nosilci ZSMS na Univerzi ob nedelavnemu članstvu. Šket je poudaril – in na to so se diskutanti nenehno vračali – da je nujno treba vzpostaviti koordinirano delovanje med ZSMS in ZK na sami univerzi, seveda pa mora njihov akcijski „radius“ preseči okvire same univerze. Vsako ločevanje je namreč umetno in kot tako neutemeljeno ter zavestno neodgovorno. Nasprotno, nosilci akcij naj bojo člani ZSMS in ZK, kajti nevzdržna je ločitev med tistimi interesi mladih, ki so dejansko neločljivi in izhajajo iz enotnih idejnih izhodišč. Na podlagi teh ugotovitev slabosti pa je treba v dejanski, organizirani akciji ter skozi nenehno delovanje odpravljati te pomanjkljivosti in težave. Posebej se je treba spopasti s

problematiko študentskih domov, problemi in težave so v specializiranih organizacijah, ki se često podvojujejo in ne najdejo skupnega jezika za reševanje teh problemov. Premajhna delavna zavzetost v veliki meri otežkoča dosledno izvajanje sprejetih programov in njihovih izhodišč.

Povezava osnovnih organizacij ZSM z občinskimi organizacijami je prav tako pereče pomanjkljiva, čeprav kažejo občinske organizacije velik interes za takšno sodelovanje. Ta povezava je nekje sicer že stekla (npr. v občini Vič, Bežigrad), vendar pa bo treba te začetne korake nadaljevati, razširiti in spremeniti v trajno obliko dela.

Na koncu je Šket poudaril, da nas čakajo še pomembne naloge v skupnih prizadevanjih za uspešno dejavnost ZSMS na univerzi, kajti samo delo, ki temelji na principu aktivnega angažmaja, lahko opraviči obstoj take organizacije.

V popoldanski razpravi so diskutanti prikazali in ocenili dosedanje delo svojih osnovnih organizacij. Kritične pripombe so se nanašale zlasti na neaktivne člane, na forumskost dela, ki iz tega izhaja, na premajhno koordiniranost delovanja, na nezadostno informiranje, ki ni niti hitro niti popolno, itd. Samoupravljanje je treba začeti razvijati najprej v svetu letnikov na posameznih fakultetah, kajti le tako se lahko aktivno vključimo v konstruktivno in tvorno sodelovanje za reformo izobraževalnega procesa na Univerzi. To pa bomo dosegli le z organizirano in koordinirano akcijo vseh faktorjev na univerzi, od OO ZK, OO ZSMS, svetov letnikov, itd.

O ŠTIPENDIJAH Z DRUGEGA ZORNEGA KOTA

Zadnje čase sta radio in tisk napolnjena z besedičenjem o štipendijah. O dejanskih ukrepih bomo molčali in raje spregovorili o kriteriju podeljevanja na podlagi poprečne ocene. Mislimo, da je ta kriterij preveč poudarjen in da je prevelik razpon med posameznimi ocenami, ki določajo višino štipendije.

Utemeljitev: posebno v prvem in drugem letniku je težko doseči visoko poprečje, saj vsi vemo, koliko subjektivnih in objektivnih činiteljev vpliva na uspeh bodisi na srednji, višji ali visoki šoli. Na primer: začetniki imajo poleg študijskih še stanovanjske in materialne probleme; srečajo se s popolnoma novim okoljem, ki se mi morajo prilagoditi, prihajajo iz različnih krajev z različnimi podlagami, zato morajo mnogi veliko nadoknaditi; na ocene vpliva tudi trenutno razpoloženje študenta in profesorja. Velikokrat je odločilna sreča! Naj še omenimo, da ni rečeno, da bo dijak ali študent z nizkim poprečjem slab delavec in visoko poprečje tudi ni garancija za dobro in vestno delo v praksi. Marsikatera nizka ocena skriva v sebi veliko več truda kot visoka.

S tem nočemo podpirati študentov, ki se naučijo samo toliko, da pozitivno opravijo izpit. Nočemo izvzeti tega pogoja kot kriterij za podeljevanje in višino štipendije, ampak mislimo, naj bi to bil samo stimulativni del.

Cilj naše šole je vzgojiti vsestransko razgledano in družbeno angažirano osebnost, zato postavljamo na drugo mesto takoj za socialnim stanjem naslednje kriterije, ki jih doslej še nihče ni omenjal: mnenje letnika, OO ZSMS, eventualno ZK ali kakšne druge organizacije, za srednješolca pa še mnenje šole.

Zelimo, da se s svojimi predlogi oglašijo še študentje drugih fakultet in srednješolci, predvsem pa bomo veseli odgovora štipenditorjev. Predlagamo, da tudi ustrezno ukrepajo v tej smeri.

Socialno-ekonomska komisija OO ZSMS
na oddelku za kemijo pri FNT

ZAKON O VISOKEM ŠOLSTVU

Ta zakon je v zadnjem času eden tistih novosti, ki bistveno posegajo v naše življenje in delo na Univerzi. Skuša urediti odnose in pogoje našega študija in dati temu delu tisto ustrezno vsebino, ki je odraz družbe in časa, v katerem živimo.

Lani je 9. maja širša študentska javnost pretresel osnutek tega zakona. Doživel je veliko polemike in upravičenih ter neupravičenih pripomb. Takrat se je zelo očitno pokazalo, kdo zastopa napredna in kdo manj napredna mnenja o razvoju visokega šolstva v Sloveniji. Decembra smo dobili prvi predlog in januarja letos zadnjega. Ta bo marca ali kdaj pozneje sprejet v skupščini. S tem bojo napredne težnje v razvoju visokega šolstva institucionalizirane in se bojo z novim šolskim letom soočile s prakso.

Ta dolgotrajni postopek pri sprejemu zakona je že povzročil določeno škodo pri samoupravnem organiziranju študentov. Poleg tega daje tako stanje potuho reakcijskim krogom na Univerzi. Vendar pa obstaja določena korist, saj je pri oblikovanju sodelovala vsa slovenska družba, kar je nova kvaliteta, ki se v prejšnjih dobah ni pojavljala. Interesi za vsebino členov niso pokazali le na videz najbolj prizadeti (študenti in Univerza), temveč tudi gospodarstvo, družbenopolitična skupnost in vsi ostali, ki jim je cilj enotno, stopenjsko in usmerjeno izobraževanje v Sloveniji. Seveda so se interesi dostikrat križali in si nasprotovali. Njihova sinteza ni nastala s stališča, kdo bo več pridobil, temveč iz tega, da mora biti visoko šolstvo v Sloveniji odraz družbenih potreb in kot tako podružbljeno v najširšem smislu. Izhajajoč iz tega spoznanja in upoštevanja tistih delov ustave in naših družbenopolitičnih dokumentov, ki govorijo o visokem šolstvu, se nam bistvene značilnosti zakona ne morejo zdeti nenavadne in presenečujoče.

Osnovna oblika upravljanja in delovanja v visokem šolstvu je visokošolska temeljna organizacija združenega dela. To ustanovijo delavci in študentje v delu visokošolske delovne organizacije (fakultete), višje, visoke šole, umetniške, pedagoške akademije). To pomeni uresničevanje ustavne tendence, hkrati pa večjo osamosvojitve in napredek posameznih strok.

V visokem šolstvu nastopajo trije subjekti:

- visokošolske delovne organizacije
- skupnosti
- univerze

Prvo obliko delovanja in upravljanja v visokem šolstvu lahko ustanovijo organizacije združenega dela, samoupravnih interesnih skupnosti, družbenopolitične skupnosti in drugi, ki ugotovijo, da so podani pogoji za njen obstoj. To pomeni široko možnost iniciative v visokem šolstvu.

Skupnosti pomenijo menjavo dela na novih osnovah in uresničevanje družbeno-ekonomskih interesov. V to je zajeto usmerjeno izobraževanje, interdisciplinarnost študija, policentričen razvoj. (Npr. Skupnost za strojništvo sestavljajo Fakulteta za strojništvo, srednje tehnična šola, organizacija združenega dela).

Univerze imajo kot oblika združenega dela bistveno manjšo možnost sodelovanja in vzpodbujanja. To je dobro, ker bi sicer pomenile suverene in odtujene institucije, ki zaradi tega ne tradicionalistične pozicije ne bi zmogle uresničevati smotrov in nalog v visokem šolstvu.

Ta zakon precej napredno opredeljuje možnosti vpisa na visoko šolo. Teh možnosti nimajo le tisti, ki so opravili standardne srednje šole. Vstop v visoko šolstvo bo omogočala načrtna priprava za visokošolski študij. To pa bojo organizirali ne le standardni, temveč tudi drugi nosilci usmerjenega izobraževanja. (Delavske univerze npr.). Tudi starostne meje 18 let ni več. Dokler teh oblik načrtne priprave ni, velja za vpis stara omejitev.

Ukinja se pogojni vpis in I. v 2. semester I. letnika. Ponavljanje v I. letniku ostane. To ni nobena velika pridobitev, temveč bolj odraz neenakomernega predznanja iz srednje šole, netočnega informiranja o študiju, zastarelosti predavateljskega procesa, socialne diferenciacije in časa.

Ponavljanje v višjih letnikih omogoča kolegijski organ, kadar so vzroki zanj zdravstvene, socialne ali ljubezenske narave.

Diplomanti višjih šol se vpišejo v III. letnik visokih šol brez dodatnih pogojev. Samoupravni sporazum o tem sklenejo ustrezne visokošolske del. organizacije. Kljub določeni dvojnosti razlaganja tega člena ostaja jasno, da bo študij stopenjski in policentričen. Do zdaj je bilo prehajanje študentov in PA na FF otežkočeno zaradi diferencialnih izpitov, ki so bili često izraz nezdravih odnosov med objoimi.

Visokošolski učitelji, delavci in sodelavci predstavljajo tri kategorije v visokem šolstvu, od katerih ima svoje nazive. Samo poimenovanje je problematično toliko, ker so asistenti padli pod tretjo kategorijo in so po tej hierarhiji neizenačeni z docenti, rednimi in izrednimi profesorji.

Novost je ta, da je lahko v naziv docenta ali izrednega profesorja izvoljen tudi nekdo, ki nima doktorata, ima pa pomembne dosežke v gospodarski, umetniški ali družbeno politični dejavnosti. Doktorat mora opraviti v petih letih. Tudi v tem se vidi upoštevanje povezanosti visokega šolstva s prakso in uresničitev sandwich sistema, ki je dolgo lebdel med nami. Visokošolski učitelji morajo deset ur tedensko posvetiti neposrednemu delu s študenti. To je koristno tam, kjer so pedagoški delavci mislili, da je nekaj predavanj in govornilne ure dovolj za znanje lačnih študentov.

Do 70. leta starosti sme visokošolski učitelj opravljati pedagoške obveznosti, pri 65. letih se razpiše vporedno mesto za njegovega naslednika. Tako se skuša ukinjati hierarhija starostnih stopenj. Zavedamo se, da bo to določilo postalo problematično tam, kjer je nek profesor tudi pri 70. praktično nezamenljiv. Treba pa je najti vzroke, zakaj se nekdo nahaja v situaciji, da je nenadomestljiv.

Visokošolska delovna organizacija bo tudi letno preverjala, kako visokošolski učitelji izpolnjujejo za izvolitev potrebne pogoje.

Poglavje v samoupravi je v celoti novost, saj predstavlja enotno, nedeljivo samoupravo delavcev in študentov, ki delujejo po delegatskem principu. Zbor študentov in zbor delovne skupnosti sta najvišja samoupravna organa, ki volita v svet visokošolske delovne organizacije vsak svojo delegacijo. Stalen del delegacije je predsednik. Tretjo delegacijo v svetu tvorijo delegati uporabnikov (družbeno-političnih organizacij, org. združenega dela...). Ta tretja delegacija lahko soodloča v zadevah, ki so širšega družbenega značaja.

Sestava sveta: enako število delavcev delegatov in delegatov študentov, število članov delegacije uporabnikov se posebej določi.

Način odločanja v svetu: nek sklep ni sprejet, če ga v isti obliki ne sprejmejo vse tri delegacije. Kaj pomeni taka postavitev samouprave? Gotovo je to korak naprej glede na staro stanje, ko so imeli na fakulteti samoupravo študentov na eni in delavce na drugi strani. Študenti so lahko s svojimi predstavniki le participirali v samoupravi profesorjev. Zdaj je samouprava ena sama in delegatska. S tem je potrebno zaostri odgovornost do nje, tako s strani profesorjev kot s strani študentov. ZSMS kot organizirana subjektivna sila je prva poklicana za to.

Ob takem pojmovanju se izkaže, kako nesmiselne so bile trditve, da so z novo organiziranostjo ostali študenti brez samouprave. Te trditve so se oblikovale zaradi nepoučenosti o delegatskem sistemu.

Zanimivo je še to, da pedagoško-znanstveni svet ostane, vendar kot skrokovno-svetovalni organ.

Ena zadnjih novosti zakona je ta, da je dekan izenačen s funkcijo direktorja v gospodarstvu. Zato je individualni poslovalni organ. Za nas je pomembnejša varianta, po kateri ima lahko fakulteta tudi kolektivni poslovalni organ, v katerem imamo zagotovljeno svoje mesto. Rok za uveljavitev zakona je štiri mesece, kar pomeni, da bomo v jeseni na novo zaživel.

Seveda normativen akt, kot je ta zakon, ne more totalno spremeniti vseh odnosov v visokem šolstvu. Njegova učinkovitost je odvisna tudi od politične akcije ZSMS, ki mora biti na Univerzi najprej informator o boljših možnostih, ki jih ponuja. Tako se bo preprečilo, da se obvoznici v statutu ne bi vneslo staro stanje.

To so bistvene značilnosti novega Zakona o visokem šolstvu, katerih v želji za čimvečjo preglednostjo nisem problematiziral. To naj stori kdo drug!

Peter Pal

Tako je zgledal predlog zakona z dne 14. 1. 75!

UREDNIŠTVO

PROGRESIVNE SLOGOVSKÉ STOP(I)NJE

V poznih zimskih mesecih, ko je na nothern hemisfere najmanj cvetlic čez celo leto, je le malo ljudi, ki ločijo cvet od ploda. Ničesar ni, kar bi privlačevalo človekovo pozornost do omrtvičene narave; celo ptiči so redki in slutnjo smrti vzbujajoči. Narava se poenostavi, ljudi zanimata le sport in politika, ker vremena sploh ni, pogojev za razmišljanje pa sploh ne, pretok alkoholnih pijac pa doseže vrh v celoletnem poprečju. Vse je tako enostavno, kot tekst, pri katerem je treba obvladati tri bistvene stilistične stopnje (ostale niso bistvene). Če nas ena izmed teh vrže, je po nas. Pri umetniku je to nekoliko slikoviteje: te stopnje so pri njem združene z navdihom ali inspiracijo. Običajno je to joint ali pipa, če ne gre drugače tudi štamperle, dva; deci ali vampi, morebiti fiks ali pa kar vse skupaj, da ima potem človek tisto nujnost v sebi, ki mu narekuje (prihalucinira) oblikovanje.

Priznajmo, da v kratkih turobnih zimskih dnevih, ko že ob petih popoldne grozi mrak, iščemo in brskamo z mrzlično, a ne vremo, temveč zamišljenostjo, boječ se teme, kake primerne snovi, vsebine in ideje, namenjene obravnavi. Če tega slučajno ne najdemo, moramo pa ukrasti. To je namreč nekaj običajnega in se kar pogostega. In stvar se imenuje iznajdba. Tu pa nastopi vprašanje na relaciji iznajdba – poezija. Katera teh dveh stvari je starejša? (To je podobno kot: kaj je bilo prej: kokoš ali jajce? Ne vem, pri nas je bil to petelin). Nemogoče je natančno določiti starost poezije; stara je kot strela, blisk in grom, a iznajdba ji prihaja naproti. Njene korenine, prastare, so tako zakoreninjene v Zemljo, da ni orkana, ki bi jih izruval. Nenadoma se poraja občutek, da je poezija superminimalno, infinitesimalno starejša od iznajdbe.

Če hočemo iztrgati, izruti čimveč korenin, da sestavek čimbolje napišemo, da se nam ob njem v popoldanskem času zbudi čimveč pohotnih in najglobljih misli, se moramo natančno in redno drogirati, vsestransko zatirati ljudi, se ne pregloboko vtikati v družbene probleme, brati ogromno stripov, erotičnih in pornografskih revij ter sportskih novosti. Biti moramo nezaupljivi in brezobzirni do drugih, a v trenutkih najhujšega drogiranja celo do sebe. Najgloblja stopnja spoznanja naj bo overdose.

Razporedba ima že povsem druge lastnosti; je determinirana, vključena v verige nekakšne umetne usode, ki se lahko le malo spreminja. Pomeni pa, da najdemo, poiskano ali ukradeno gradivo čimbolj zametno razporedimo. Finalni izdelek naj ima ubod, jetra in naj je zaklenjen, da nam ga spet kdo ne ukrade. Paziti je treba na razmerje, če želimo, da ima izdelava „first quality“ drogeraški učinek. Mesto pozživanja umetnine ni pomembno; s poudarjanjem te vrste važnosti pridemo v nevarnost vzpostavitve nirvanističnega odnosa do Umetnosti, kar pa je za družbo nasploh izredno neprijetno, da ne rečem gnusno.

Obdelava je dejansko najmanj pomemben del stilistike, če že ni malone nepotrebna. Poanta je v tem: bolj ko stvar obdelujemo, bolj se jezik stara, izumetnič-uje in intelektualizira, dokler ni končno razumljiv le peščici najindustrializiranih kulturnih in drugih delavcev. Čim si delo opravil, bodi z njim zadovoljen in nikar ga spet ne popravljal in prebiraj, ker te bo odneslo far out, a veš? Delo samo po sebi ostane za vse večne čase tako kot je, in se ni treba ozirati na kvalitete in lastnosti, ki mu jih kasneje določajo: eni drugačne, drugi takšne; vsi pa imajo več ali manj prav, odnosno se več ali manj motijo, bridko motijo. In rožice iz leta v leto vedno znova brstijo, ptički vedno znova prepevajo, tako se nam ni nikoli treba bati, da nam morda nekoč zmanjka snovi za uresničevanje umetniških idej in zamisli.

Ifigenija Zagoričnik LEKTOR TEŽKO SPREGOVORI

Lektorirajmo najprej razlago besede lektorirati v slovarju tujk. Piše: brati ali popravljati rokopise. Prečrtajmo ali in nad besedo napišimo in. Nastane: brati in popravljati rokopise. To je lektoriranje. S tem se lektor ukvarja. Tako je s to stvarjo.

S to stvarjo pa je tudi tako. Poraja vprašanja (kot mnoge stvari na svetu), kot sta na primer:

- I. zakaj je treba lektorirati in
- II. kaj moramo storiti, da enkrat ne bo treba več lektorirati.

Kot podvprašani takoj nastopita:

1. zakaj so na svetu lektorji (potrebni) in
2. kdaj lektorjev ne bo več (treba) na svetu.

Odgovorimo preprosto, če lahko (odgovorimo)!

I. Lektorirati je treba zato, da rokopisi ne bi bili narobe. (Ne moremo reči, da je zato treba lektorirati, da rokopisi niso narobe, kajti narobe so

lahko kljub temu, da so lektorirani, kar pa je seveda odvisno od tega, kako so lektorirani, in ne od tega, ali sploh so lektorirani ali niso. V dvojnih oklepajih bi morali zdaj spregovoriti o vrstah, načinih lektoriranja, ampak to z učenjem in z vajo vsak lahko sam spozna.) Kako pa so rokopisi narobe? Narobe postavljeni? Sestavljeni? Napisani? Ali napisane stvari niso prave? Niso prav napisani? Boljše je, da niso pravilno napisani. Boljše je samo tako, v tem smislu, da je boljše povedano, ni pa v resnici boljše, da rokopisi niso pravilno napisani. Če bi bili pravilno napisani, potem pa lektorjev res ne bi bilo (treba). Ampak tako smo prehitro, nemara prelahkotno prešli k drugemu vprašanju, ne da bi razvozljali prvega. Ali pa se nam bo to sploh posrečilo?

(Dobro bi se bilo bolj lektorirati, ampak to v nekem globljem pomenu besede, ki mu na tem mestu ne smemo dovoliti, da bi preveč ali sploh prihajal od izraza. Morda prihodnjič kaj več o tem.)

Zakaj je torej treba lektorirati? Toliko časa se moramo spraševati, dokler ne bomo uspeli odgovoriti. (Dokler ne bomo vsaj kaj zblefurali, kot se v takih in podobnih primerih reče, čeprav besede ni v pravopisu niti ne v slovarju tujk. Kakšen vesten lektor bi jo s pomočjo kakšnega tujejezičnega slovarja spremenil v varljivo pripovedovanje, v zavarati, nemara celo v zvariti in že bi naše pisanje deložni bravec lahko še bolj narobe razumel kot sicer. Ampak to samo malo za šalo in malo zares.) Tako je s to stvarjo.

Zakaj je torej treba lektorirati? Zato, da (uporabimo kar personifikacijo ali posebitev, da bo bolj preprosto) se založbam, revijam, urednikom radiem in tako dalje ni treba sramovati? Ali zato, da se ne sramujejo sodelavci, avtorji sami? (Ali ni to nekako tako, kot to, da zdravniku brez sramu nesramno lahko poveš, da imaš bolhe, medtem ko drugi ljudje tega ne smejo zvedeti.) In ali se nanazadnje lektorira zato, da se bravci učijo pravilno govoriti (z branjem se bogati jezik) in pisati (ni se pametno učiti na napakah, ki jih nimamo za napake)? Če je tako, in lahko rečemo, da je, potem je najbolj pomembno, da zelo previdno in skrbno lektoriramo otrokom namenjene rokopise, ker se ti šele začnajo učiti (dober začetek, dober konec), in rokopise za starčke, ker se ne morejo več učiti (slab začetek, slab konec) (ampak to se bo nemara zdelo hudobno), in rokopise za nosečnice in invalidne (in tudi to da je hudobno), ki se ne smejo razburjati. (Sem bi uvrstili še sloveniste in ljubitelje pravilne slovenščine, čeprav tem razburjanje ne škodi preveč, če ni včasih celo koristno. In tudi to da je hudobno? Ja kam pa pridemo, če se bomo samo božali in se radi imeli!) In da ne pozabimo na navadne ljudi (kako pa naj se reče). Rokopise, ki so njim namenjeni, je pač lažje lektorirati, ker oni že razumejo, kako je s to stvarjo. (Čeprav je to nekako preveč preprosto, neverjetno preprosto.) Tako je torej s to stvarjo. Tako naj bi bilo torej s to stvarjo. (In ker se ta stvar preveč ponavlja, vzemite svinčnik in lektorirajte. Enkrat se je treba lotiti – oklepaja pa ne bomo zaprli, ker se stvar preveč navezuje na drugo vprašanje, ki se glasi: zakaj so lektorji na svetu (potrebni). Odgovor je na dlani. Zato so lektorji na svetu (potrebni). Odgovor je na dlani. Zato so lektorji na svetu (potrebni), ker je treba rokopise lektorirati, kot smo danes že ugotavljali. Kdo pa naj rokopise lektorira?! Lektorji!! (teorija in praksa) Tako je s to stvarjo. (Včasih, ko takole pišem, se mi zazdi, da je papir premajhen ali da kratkoma loče preveč skupaj pišem, pregosto, da ne morem sproti lektorirati. Tu ima beseda spet en globlji pomen, ki se mu je najbolj pametno izogniti. In je tudi v resnici tako.) In včasih, ko takole govorim, se mi zazdi škoda, da se ne morem vrniti nazaj, nazaj zavrteti in kaj dopolniti, kaj spremeniti, kaj nazaj vzeti. In je tudi v resnici škodljivo. Lahko bi navedla nekaj primerov. Iz vsakdanjosti. Kako so me včeraj na primer na lep način hoteli, in so tudi me... ampak tu ni prostora za to in tudi časa ne.)

Drugo je vprašanje: kaj moramo storiti, da enkrat ne bo treba več lektorirati. Z drugim podvprašanjem je podobno kot s prvim. Odgovor bo na dlani, ko bomo imeli odgovor za drugo (gornje) vprašanje. Ampak to seveda ne pomeni, da bi bilo vseeno, če si podvprašanj ne bi zastavljali. Nemara se bo to tudi v resnici kdaj pokazalo (za res).

Kaj je torej treba storiti in tako dalje?

Ali naj se vsi Slovenci učimo slovensko pisati? Ali naj se tudi naučimo? Ali se lahko prisilimo k temu? Ali bo kdaj tako (lepo), da bomo to zlepa in ne zgrda hoteli, želeli? Ali bojo v tem „vsi“ vključeni samo (nekateri) slovenisti in ljubitelji... Joj, kaj bo, če se Brdavs ne ukroti!! (Naj kar lektor pogleda v Krpana, če je res tako.) (Kaj pa, če Krpana ne pozna? Bo ostalo narobe? Če je narobe, bo ostalo narobe. Oh, kako žalostno! In ostane stanje nespremenjeno.)

Kaj je torej treba storiti in tako dalje?

Treba je usposabljanje vedno nove lektorje. Treba jih je načrtno pridobivati (iz rude ki se nahaja na Oddelku za slovanske jezike in književnosti) (za stvar). Tako bo enkrat prišel čas, ko bojo vsi rokopisi pravočasno popravljeni, kar je seveda dosti boljše, kot da postane svet enkrat vendar brez lektorjev (nelektoriran) (komu pa so v napoto? nikomur in tudi delajo kar počeni, saj so sveto prepričani, da je njihovo delo koristno).

Zmanjševanje potrebe po obstajanju lektorskega poklica bi mogoče lahko delno pospešili, če bi lektorirane rokopise vrnil avtorjem, če bi jih jim vsaj za kakšen dan posodili, da si jih ogledajo. Na pre(pod)črtanih napakah, bi se počasi začeli učiti, delali bi vedno manj napak in enkrat bi bilo tako krasno: bili bi rokopisi in to brez napak (ampak to samo mimogrede, v valu navdušenja). Ampak se zgodi, da se lektor prav tega zboji, da bi avtor dobil v roke svoj popravljeni rokopis, ker bi se lahko naredil užaljenega ali bi tak tudi v resnici bil. In to se tudi v resnici zgodi. Kregal bi se z lektorjem, bi ga osebno napadal in imel bi ga za... napisana beseda se bolj vtisne v spomin kot neizrečena. In tudi to se v resnici dogaja. Ampak zgodi se tudi, da se lektor avtorja prav nič ne boji. Nasprotno, počuti se vzvišenega, ker je bolj pismen od njega (ali še kaj drugega), ker ve za njegovo ranljivo peto (ali še kaj drugega), in ga ima za... to se le prikrito izgovarja (ali še kaj drugega).

In naj končno spregovorim še kot lektor. Iz oči v oči. Brez oklepajev (slepomišenj). Ni namreč dovolj (bodimo kar se da preprosti), da se govorjeni jezik bliža pisnemu, ampak se mora tudi pisni bližati govorjenemu. Če se živ človek (in ta edini se ukvarja z jezikom) ne more navaditi, da bi rabil sedaj namesto zdaj, potem naj že vendar (uporabimo personifikacijo, da bo bolj preprosto) pisni jezik malo popusti, naj se odpove s-ju in e-ju in naj se zadovolji z-jem pa konec besedi. Oh, še bi lahko navajali primere, primerjali. Dolgo časa in nešteto. Sami se nenehno kažejo. Človek mora samo oči odpreti. Tako je s to stvarjo. (Ali drezamo v žerjavico, prepričani, da ne bo zagorela?) Ali je tako s to stvarjo? ()

Tak je moj spregovor.

EVGENIKA

Široka uporaba kloniranja in terapije gena na človeških bitjih se morda zdi zastrašujoča, vendar do nje po vsem sodeč še ne bo prišlo tako kmalu. Genetska kontrola in svetovalna služba sta npr. mnogo dostopnejši in „razumnejši“ metodi manipulacije z geni. Sploh pa so ju v preteklosti uporabljali mnogo drastičneje kot danes.

Opravičilo za takšne manipulacije je nudila evgenika, teorija, ki s kontrolo človeške reprodukcije skuša izboljšati človeško raso v fizičnem in psihološkem pogledu. Doslej je skušala na dva načina vplivati na ta naravni proces: z eliminacijo „slabih“ genov (sterilizacija določenih posameznikov, zakoni, ki preprečujejo zakonsko zvezo in rojevanje, genetska kontrola in svetovanje) in z množitvijo „dobrih“ genov (prisila in vzpodbujanje ljudi k zakonski zvezi in razmnoževanju). Drugi del evgeničnega programa se je vedno zdel odbijajoč in ga, razen v nacistični Nemčiji, skorajda niso izvajali. Z razvojem genetskih tehnologij, manipuliranjem s spermom in jajčeci v laboratoriju (ne da bi pri tem okrnili individualno svobodo darovalcev), se je moč izogniti najbolj grobim aspektom takega programa.

Malo ljudi ve, kako vplivno in razširjeno je bilo evgenično gibanje v ZDA in tudi drugod ob koncu prejšnjega in v prvih treh desetletjih tega stoletja. Do leta 1931 je pod njegovim vplivom kakih trideset dežel sprejelo zakone o sterilizaciji kriminalcev, prostitutk, umobolnih in slaboumnih. Čeprav so bili ti zakoni redko uporabljeni, je bilo v ZDA v treh desetletjih pred drugo svetovno vojno sterilizirano vsaj šestdeset tisoč ljudi, v glavnem zaradi „slaboumnosti“ in padavice.

Kljub videzu znanstvenosti in velikodušnosti je evgenično gibanje pravzaprav razvijalo „rasistični svetovni nazor“. Kot odgovor na delavski odpor in organiziranje sindikatov (ki so jih vodili predvsem delavci emigranti iz Evrope) so vodje industrije kot Carnegie, Kellogg in Harriman postavili temelje Evgeničnemu arhivu, Carnegiejevi Instituciji za eksperimentalno evolucijo in Fundaciji za izboljšanje ras. Pri tem so izkoristili podatke iz inteligenčnih testov, ki so jim bili podvrženi emigranti (gre za restriktivne zakone, ki določajo kvoto imigracije in jih je ameriški Kongres sprejel v dvajsetih letih). Na podlagi testov so bili zakoni sestavljeni tako, da so izključevali „inferiorne“ rase: Žide in narode južne ter vzhodne Evrope. V istem času (okrog 1920) so bili sprejeti tudi zakoni, ki so nekaterim rasam prepovedovali poroko z belci in jim je prav tako botrovalo evgenično gibanje.

Evgenično gibanje je v tistem času uživalo vso podporo znanstvenih krogov. M. Haller (1) piše, da je npr. časopis *Science* knjigo Madisona Granta Zaton velike rase, ki je izrazito pronordijska in antisemitska, ob izidu leta 1916 imenoval „delo trajne vrednosti na področju antropologije“. William McDougall, takratni šef oddelka za psihologijo na Harvardu, je odkrito zahteval, naj demokracijo zamenja kastni sistem, ki bo temeljil na bioloških sposobnostih in bo po zakonski poti nižjim kastam omejeval razmnoževanje in zakonsko zvezo.

Poleg Grantove knjige se je v Evropi in ZDA ob koncu prejšnjega in v tridesetih letih tega stoletja pojavilo še mnogo knjig,

ki slavijo belega človeka, kolonialna osvajanja, vojno in nasilje ipd. (Sem je moč šteti tako Spenglerjevo filozofijo kot romane Jacka Londona in Rudyarda Kiplinga ter govore Theodora Roosevelta). Antropologi, psihologi in zdravniki so bili na prelomu stoletja pod stalnim pritiskom dominantne kulturne preokupacije, ki je od njih zahtevala „znanstvene“ kriterije za dokazovanje genetske superiornosti bele rase nad ostalimi. Še več, rasno, razredno in seksualno superiornost belega moškega (iz višjih slojev družbe) so imeli za stvar zdravega razuma, ki ne zahteva diskusije, ampak kvečjemu demonstracijo.

Ko so ženske, delavci in „obarvani“ američani na psihomotoričnih testih pokazali nadpovprečne sposobnosti percepcije in hitrost ter koordinacijo gibov, so znanstveniki razložili, da imajo ti ljudje ravno zaradi primitivnejšega razuma živahnejša čutila. Vendar pa vse do uvedbe inteligenčnega testa ni bilo pozitivnega dokaza o superiornosti (bogatega) belega moškega. Haller piše:

„Uvajanje Binetovih testov, kreiranih za diagnosticiranje slaboumnih, je prineslo pomembne in zadovoljive rezultate. V tej zgodnji in nekritični fazi so testi pokazali, da je med ameriškim prebivstvom slaboumnost široko razširjena in da so kriminalci, prostitutke, potepuhi in drugi nezaželeni večinoma dedni imbecili.

Zdi se tudi, da so testi definitivno dokazali, da vse tiste rase, z izjemo Židov, za katere se je menilo, da so inferiorne, to tudi v resnici so.“

K slabitvi podpore evgeničnemu gibanju je največ pripomogla nacistična verzija z vsemi svojimi pretiravanji. Poleg tega so se mnogi sinovi irskih, židovskih, nemških in italijanskih emigrantov – nekdanjih tarč evgenikov – integrirali v vladajoči in srednji razred, postali ugledni politiki, poslovni možje in znanstveniki. Ti seveda niso mogli sprejeti strogih McDougallovih rasističnih stališč, tako da ob koncu druge svetovne vojne evgeničnih idej ni več mogoče resno jemati.

INTELIGENČNI KVOCIENT – NOVI EVGENIKI

V zadnjih nekaj letih pa spet oživljajo evgenične teorije v ZDA. Trditve „novih evgenikov“ (A.R. Jensen, R. Herrnstein, H.J. Eysenck, W. Shockley idr.) se v glavnem izvajajo na naslednje:

- 1) Z inteligenčnim kvocientom (IQ) merimo inteligenco.
- 2) IQ je dedna lastnost; odvisen je izključno od genov
- 3) V splošnem imajo belci višji IQ od „obarvanih“, ljudje iz višjih slojev višjega od onih iz nižjih.
- 4) Izobraževalne in socialne spremembe torej sploh ne morejo izboljšati IQ teh ljudi.

Njihov sklep je, da si ljudje iz nižjih slojev (ki zajemajo predvsem Američane afriškega izvora in špansko govoreče) v največji meri zaslužijo svoj družbeni položaj in da reforme in revolucije tu ne morejo ničesar spremeniti. Če se kak posameznik iz nižjih slojev rodi z visokim IQ, pravijo evgeniki, se bo že z lastnimi silami dvignil do mesta, ki mu v družbi pripada. Trdijo, da se človeštvo kvari zaradi akumulacije nezaželenih genov, ki jo še pospešuje liberalnost zakonodajavcev, pedagogov in družbenih delavcev. Zato bolj ali manj odkrito zahtevajo ukrepe v socialni politiki, ki segajo od segregacije v šolah do sterilizacije in kontrole reprodukcije „intelektualno nezaželenih“.

Njihov prvi predlog pa je, da se IQ sprejme za mero inteligence. Najpogostejši ugovor temu je, da nihče točno ne ve, kaj je inteligenca in še manj, ali jo je mogoče meriti tako, da nekoga enostavno ocenimo s številko.

Francoski psiholog Alfred Binet je izdelal prvi test za izračunavanje IQ leta 1905. Njegov namen je bil predvideti uspeh, ki ga bojo otroci srednjega sloja dosegli v francoskih javnih šolah. Test je imel strukturo izpita in je bil sestavljen iz niza točk (vprašanj, ugank, problemov z več možnimi rešitvami) ustreznih otrokovi starosti. Opozoriti je treba, da ni bil namen testa ugotoviti, ali je otrok obvladal določeno snov, temveč da predvidi bodoče otrokove dosežke (sprva le šolsko kariero), in da določi tip šole, ki bi mu najbolj ustrežal. Potem, ko so ga preizkusili na šolarjih, so začeli test prilagajati. Zadržali so tiste njegove točke, ki so bile v skladu z učiteljevo oceno učenčevih sposobnosti in tiste, ki bi pozneje lahko koristile pri predvidevanju njihovih dosežkov. Druge točke so izpustili ali zamenjali in na ta način je bil test spremenjen v zelo primeren instrument za merjenje stališč, koristnih beli meščanski družbi.

V test, ki so ga stalno spreminjali, so bile vgrajene mnoge politične odločitve. Tako so npr. v prvi Stanford-Binetovi reviziji testa iz leta 1916 deklice dosegle slabši rezultat kot dečki. V reviziji testa iz 1937 je bilo nekaj vprašanj dodanih oziroma izpuščenih, da bi poprečna meščanska deklica in deček dosegla enake rezultate. „Obarvanim“ otrokom in tistim iz nižjih slojev testa niso prilagodili, kar kaže, da so imeli njihova stališča in vrednote za nesprejemljive (spet politična odločitve!).

Pomemben del Stanford-Binetovega testa se nanaša na besedni zaklad in tu gre večinoma za učene besede, na katere otrok, razen v literaturi, redko naleti. Druga vprašanja še očitneje testirajo stališča in poreklo: „Katera deklica je lepša?“ ali „Kaj je treba napraviti, če razbijete stvar, ki pripada nekomu drugemu?“ Pravičen odgovor je moral vsebovati tako opravičilo kot ponudbo, da se ta stvar plača. Odgovori kot „Oprostite“ ali „Priznal bi, da sem jaz to storil“ so bili ocenjeni kot napačni (Starostna doba otrok 7–8 let, Stanford-Binet, 1960).

Stališča otroka, ki jih test zapisuje, so še pomembnejša od odgovorov na posamezna vprašanja, saj bo otrok ne glede na inteligenco dosegel slab rezultat, če ne mara šole, če se upira svojemu učitelju ali če ga je test prestrašil. J. Mercer piše (2), da je bilo mnogo črnskih otrok po krivici vključeno v programe za zaostale in to izključno na temelju testov IQ. V več mestih ZDA zato testa ne uporabljajo več kot osnovo za spremljanje otrokovega razvoja.

Trditev, da se IQ v največji meri deduje in se skoraj nič ne spremeni z izobraževanjem ali družbenimi spremembami, počiva predvsem na dveh tipih primerjave rezultatov IQ: tistih, ki so jih dosegli ločeni dvojčki, in tistih, ki so jih dosegli posvojeni otroci! V prvem primeru posameznika z identičnimi geni vzgajajo v različnih družinah in če sta njuna IQ v večini primerov podobna, sklepajo, da sprememba okolja zelo malo vpliva na njun IQ. V drugem primeru otroka (z določenim genetskim ustrojem) vzgaja tuja družina (tedaj z različnim genetskim ustrojem) in če je IQ kljub temu večinoma podoben IQ otrokove naravne matere, sklepajo, da je genetski ustroj glavni določitelj IQ kogarkoli od njih.

Ko sta Jensen (3) in Herrnstein (4) pregledala in ocenila rezultate nekaj takšnih raziskav (ki so jih izvršili drugi), sta postavila navedene štiri sklepe nove evgenike in obenem odločno trdila, da nobena razumna in s stvarjo seznanjena oseba ne more priti do nasprotnih sklepov. Vendar pa nekateri drugi znanstveniki trdijo, da se da na podlagi istih podatkov sklepati, da IQ sploh ni dedna lastnost.

Izvorni materiali raziskav o ločenih dvojčkih na žalost sploh niso

dostopni in se Burtonovega dela zato sploh ne da preveriti. Kamin (5) dokazuje, da so raziskave nedosledne (v večini raziskav testi sploh niso bili standardizirani po starosti in spolu) in da je mogoče misliti, da je Burton manipuliral z rezultati (ki so tudi nedostopni), da bi ustrezali njegovim sklepom. Poleg tega so bili dvojčki nameščeni v kar se da „domače“ okolje (k sosedom ali v okviru neke rodbine), skratka, ne dovolj različno, da bi bila opravičljiva trditev, po kateri izobraževanje in družbene spremembe ne morejo spremeniti našega IQ.

Raziskave o posvojenih otrokih so prav tako pristranske. Agencije za posvojitev se drže zelo strogih postopkov, s katerimi želijo vskladiti socialne pogoje in izobrazbeni nivo naravne matere in družine, ki je otroka posvojila. Otrok ima torej lahko podoben IQ kot njegova mati zato, ker je IQ njegove matere podoben IQ posvojiteljev in manj zaradi dednosti. Iz dveh takih raziskav pa je videti nekaj, kar evgeniki zamočijo. IQ posvojenih otrok se razlikuje od IQ otrok posvojiteljev. Še več, njihov IQ se razlikuje od IQ novih staršev tudi tedaj, če je posvojitelj otrokov pravi oče. Razumno pojasnilo tega je, da starši z nezakonskimi otroki ravnajo drugače kot z zakonskimi, v čemer je prav tako malo novega kot je malo temeljev za trditev, da se IQ v 80 % primerov deduje.

Glavne trditve evgenikov imajo v ZDA veliko publiciteto in so predmet stalnih razprav. Kritiki jim očitajo, da niso znanstveno utemeljene in da je njihov namen predvsem racionalno utemeljiti rasistično politiko. Če sta prvi dve pristranski in napačni, pa je v drugih dveh genetska teorija prikazana napačno. Četudi bi namreč neka lastnost bila dedna, ni razloga, da se ne bi spremenila, če se tudi okolje (družba) dovolj spremeni. Prav tako ni nujno, da je v tem primeru dedna tudi razlika v IQ itn. Ne glede na to, koliko tistega, kar determinira IQ, je dednega, je dejstvo, da sta zadnji dve trditvi evgenikov pomembnejši kot politični odločitvi kakor kot znanstveni izjavi. Ena od takih odločitev je, da testov za izračun IQ ni treba prilagajati različnim družbenim slojem, kulturam in rasam. S to odločitvijo, ki ima namen zadržati samozvano kulturno superiornost vladajočih družbenih slojev, sta zadržan stari izobraževalni sistem kot tudi politična in gospodarska struktura ameriške družbe.

KRASNI NOVI SVET

Razvoj znanosti se danes propagira kot najvažnejši dejavnik naše civilizacije in vse večjega blagostanja, čeprav neposredna in praktična korist tega razvoja ni vedno dovolj očitna. Cilja, ki bi ju na področju človeške reprodukcije lahko dosegli sta razbremenitev ženske biološkega bremena nosečnosti in poroda in osvoboditev ljudi od biološke možnosti genetskih defektov. Te pričakovane cilje pa je treba preučiti odkrito in v celoti, ker ne smejo biti le v dosegu majhne skupine privilegiranih niti ne smejo biti doseženi na račun naše osebne svobode. Njihova izpolnitev zahteva ne le znanstveni in tehnološki napredek, temveč tudi nove medčloveške odnose in politične institucije.

Cilj evgenikov ni le stvaritev „boljše“ človeške rase s predpogojem, da poznamo pot, po kateri ga bomo dosegli, temveč hočejo začeti z delom ne glede na to, ali bojo tehnični in družbeni pogoji

napredka dostopni vsem ljudem. Mnogi znanstveniki so prepričani – temu ni moč vedno reči znanstven pristop – da je zaželen vsak evgenični program, četudi z omejenimi razmerami, katerega namen je odstranjevanje „slabih“ genov. Mnogi menijo, da nujnost takih programov zahteva populacijska kriza.

„V svetu, kjer se vsak par omeji poprečno na dva potomca, vrhovni zakon ni več razmnoževanje, temveč rojstvo otroka z zdravim fizičnim in psihičnim ustrojem, ki bo temeljil na zdravem genotipu. V prihodnje ne bo nobenemu roditelju dopuščeno, da bi to družbo obremenil z deformiranim ali mentalno pomanjkljivim otrokom... Ustvarjati mora človeka, ki bo zmožel nadkriliti njegovo zdajšnjo naravo.“ (6)

Zdi se, kot da so ovire sprejemanju evgeničnih programov predvsem tehnične (treba je več raziskav) in psihološke narave (potreba po prepričevanju premalo seznanjenih in brez razloga zaskrbljenih).

„Če pa te ovire odstranimo, bi lahko dobili tak evgenični program, ki bi imel za primarni cilj zmanjšanje produkcije tistih posameznikov, katerih genetske sposobnosti ne zadovoljujejo zahtev tehnološko kompleksne sredine. Ali ne bi bil tak program enostavno preventivni pristop, ki bi dopolnjeval kurativnega?“ (B. Glass, predsednik Nac. akad. znanosti ZDA)

Kaj pa je sploh „genetski defekt“ in ali je mogoče relativno nesposobnost nekoga, da se spoprime z določeno tehnološko sredino, imeti za defekt, ki se ga mora celotno človeštvo otresti? Teologi in etiki postavljajo genetskim inženirjem neprijetna vprašanja, za katere je edino zdravilo iti nenehno naprej, saj „so s stališča genetike ljudje barbari“.

„S kloniranjem ali vegetativnim razmnoževanjem bo omogočena konzervacija najboljših genotipov človeške vrste – kakor je pisava ohranila plodove njihovega življenjskega dela... Če se človek resno posveti izpopolnjevanju in napredku genetike, se tudi banke umetnih maternic (iz Krasnega novega sveta) pojavijo v novi luči... Samo dve možnosti sta: iti dalje z vso razboritostjo ali pa v strahu in dvomih stagnirati. Naslednji korak v evoluciji moramo storiti mi. Prizadevati si moramo, da se še enkrat pojavi na tem našem lepem planetu človeška vrsta – novo in popolnejše bitje, ki bo dalo življenju širši smisel.“ (7)

Če menimo, da je odstranjevanje genetskih defektov medicinska potreba, zakaj se ne bi znebili še nizkega IQ in drugih nevšečnosti? Če je zaželeno kloniranje najpopolnejših posameznikov, zakaj ne bi proizvajali tudi takih človeških bitij, ki bi zanje opravljali, kot poslušni sužnji, dela drugotnega pomena?

„Čisto mogoče je, da bomo morali, glede na nekontrolirano seksualno reprodukcijo in od tod izviračo vse večjo onesnaženost človeškega gena, replicirati zdrave ljudi kot kompenzacijo razširjanja genetskih bolezni. Prav tako bomo morali oplemeniti pozitivne dejavnike, dostopne z običajno reprodukcijo iz neidentificiranih celičnih virov... Če bo največji blagor (t.j. družbeni) postavljen v službo večine, bo moč opravičiti ne le specializiranje človeških kapacitet, izvedeno s kloniranjem ali konstruktivnim genetskim inženirstvom, ampak tudi bio-inženirstvo in bio-dizajn „paraljudi“ ali „modificiranih ljudi“, kot so himere ali kiborg-androidi. Pripravljen sem glasovati za reprodukcijo vrhunskih vojakov ali znanstvenikov s kloniranjem ali kakim drugim genetskim sredstvom, kolikor bo to potrebno za likvidacijo elitistične in tiranske moči drugih „klonerjev“. Resda situacija iz znanstveno fantastičnih romanov, toda zamisljiva.“ (8)

Toliko o genetskem inženirstvu in njegovih prednostih. Začetek vsega je navadno limitiran in očitno razumen plan, ki zgleda kot razširitev že uveljavljene medicinske prakse, da bi novi evgeniki, gnani od notranje logike lastnih argumentov, krenili v „krasni novi svet“. Zase novi evgeniki trdijo, da so najresnejši borci za napredek in civilizacijo. Ali nam ne ponujajo tistega, kar so starši vedno želeli svojim otrokom? Ali je njihova pot res prava, ali teče beseda res o genetskih defektih in kvaliteti? Posebej tista njihova ideja, ki je identična z nazori starih evgenikov, štrli kakor čer iz njihove teorije. To je dokaz, da je treba vzroke družbenih problemov iskati v nepopolnih posameznikih in ne v družbenem sistemu; po njej je treba in je mogoče družbene probleme zdraviti kot bolezni. Krasni novi svet je kljub svoji tehnološki aparaturi in znanstveno fantastični fasadi, kot se zdi, v resnici zelo star.

(se bo še nadaljevalo)

DRUGAČNA REKA

vstop za vse
krvavo
in res greš po lestvi.

spet ta traged
(kot socialna struktura)
zvit v dohodu
prekloglajajoč gibanje
(materijo!)
ves žuželka.

shajanje v širokem
kotlu
ponavljanje.
proga pod gradom
da impulz:
kdor je požrl ovčko
bo skoraj prilepljen na gozd.

kilometrsko morriganu
naredi postajo
zasadi
rože vetrnice
za mejo
pa spet nič kot
samo plavo nebo
s prehodom v nekaj
krvavega.

NAČITANOST V MURI

vrata za pravico
niso samo do neke mere
imaginativne vezi.

na primer eden iz skupine
ki ni rasist
kaj ta naredi
pomaha
in se požene za cilji.

pristna belle epoque neuve
brsteč letni čas
pa še kar pod plaščem –
če ni to najbolj satanska
poezija:
teče široko
potem iz tegne rumen kazavec
otroka vozi naokrog
in dosleden žargon uporablja.

to je vse profil
še jezik ne zmore.
kar kaj ujemi kje
če se ti zdi.

ni prav velik
ta krjavelj.

GLASNI SPREVOD ZA TRENUTEK

1. koder eden tipa
umika ni.
enkrat reče
trpotec
trpi
razbija eno noč
ubira tolkala.
enkrat zakolne.

2. alehuje zrnčkov
zarod aten.

3. danes oprezuje
velika elipsa.
repatica pregleda
stržke
sama prehodi ris
ekstrakt voz
oljk
drešira.

4. slog poteče
v trenutku,
rojeno igra
na čas.

GROZNA PESEM ZA VERO

vse ki jih ljubi
ljubimo vsi.

mize so
reče in se smeje
in estetska sloka ptičica.

zgodba je brez konca.

najraje steče za vris
ta pogleda bñi gleda
vsi z menji
vsak čas.

piše vse manj
kupi rastejo
poudarek menjava
ali je to nekaj!

zazveni
samo zapiše se zidavi.

PREROKINJA

roke si briše
in se zbistri.

posebna volja
cel dan na ogledu.

časne luč
in se odvede
in gospod ne pride brat.

ne pade iz cerkve
ni vamirljivo
nogé si odpočije v soli.

ko izgovori
še gleda
je še dolg govor.

ključ v vratih
ko je že iz prvega cveta.

VENEC NANAŠANJA V PESMI

ocena naročene lepote, evharistični dim
je le ena resna podoba jubileja, a naš
imenjak moti svet. epik pije.
vedomec!
astralna jabotika! nova arodita! sele
angeljni nanostjo alpustom nesreče.
celo ene ne
ekstistira več.

TRI NADSTROPJA V SREDOZEMLJU
centralna afrika
pomorsko bojišče
pogojno je v prostoru, v morju, na mrazem.
deklice pripovedujejo
navtejejo države,
večina v delih
nevirilizirana, siva,
polotok roven, na morju,
zmrznjeni kanali na severu,
samo ena smet,
pisanja žlata barva,
imecna zlata barva,
barve zzemljevidi
prostor na soncu, prostor v zraku.

zemljišče za
številne reke
rumena močvirja,
za ravno črto skozi mesta,
za živo moč.
doline s svojimi rekami,
norsko razširjene oči,
imena, imena krajev,
vsi ki so tukaj doma,
vse točke so dosegljive,
niti koraka,
kanali in močvirja
nova morja,
naslednja morja,
glasnejši glas.

M.KNE

NEKAJ VROČIH DNI

prvi dan
Eden je v New Yorku, drugi pa v Washingtonu.
Oba bereta. NY (New York) bere Idiota, W (Washington) pa
Besu, oba od Dostojevskega.

drugi dan
Mesti sta isti. Bereta isto.
tretji dan

Isto.
četrti dan
peti - / / 8
šesti - / / 8
sedmi - / / 8
osmi - / / 8
deveti - / / 8
deseti - / / 8

petinšestdeseti dan še vedno ista poteza
Potem se zbudita.

šestinšestdeseti dan
Pozvoni v New Yorku:

W: Helo!
NY: Helo, kdo tam?
W: Tukaj W, kdo tam?
NY: Tukaj NY?
W: Tam NY, prav
NY: Zaključujem pogovor, ker sem te sklenil
poklicati čez sto dni. To sem sklenil točno
pred dvema mesecema in štirimi dnevi. HELO!!!

sedeminšestdeseti dan
Prvi v W, drugi pa v NY. Bereta knjigi.
oseminšestdeseti dan

NY čisti nohte s šestilom.
W navija uro.

devetinšestdeseti dan
NY proučuje znamko.
W pa sršena.

sedemdeseti dan
NY ima goste in to dolgo pričakovane.
W pa tisti hip bere.

enainšestdeseti dan

NY v mrazu.
W pa ima že zdravnika.

trinsedemdeseti dan
NY piše pismo.
W poslušta stereo radio.

štirinšestdeseti dan
NY gleda TV film.
W se pokvari ura.

petinšestdeseti dan
NY in W se zdravita s svojevrstnimi zdravili po zdravniškem receptu.
od šestinšestdesetega do petinšestdesetega dneva

NY in W bereta.
to se ponavlja še pet dni naprej
devetdeseti dan

NY si umaže prste.
W proučuje sršena.
enaidevetdeseti dan

NY čisti nohte.
W gleda sršena.
dvaidevetdeseti dan

NY ima goste.
W bere.
triidevetdeseti dan

NY telovadi.
W bere.
štiriidevetdeseti dan

NY počiva.
W bere.
petidevetdeseti dan

NY bere
W spi.
šestinšestdeseti dan

NY: o ti nohti.
W sršen.
sedemidevetdeseti dan

Sončni NY.
W približno tak.
oseminšestdeseti dan

NY proučuje znamko.
W šah s prijatelji.
devetidevetdeseti dan

devetidevetdeseti dan

prva polovica
devetidevetdesetega dne
NY in W pregledujeta telefone.

devetidevetdeseti dan
druga polovica
devetidevetdesetega dne

NY napoveduje vreme.
W pa ima že dež.
dan sto

NY nestrno čaka poziv.
W poslušta radio. Nestrno čaka poziv.
NY se spomni, da more on klicati, pa le vzdigne slušalko.

Pa se spomni, da ne ve številke W, pa telefonira v W.
NY: HELO!!!
W: HELO!!!
NY: HELO!!!
W: HELO!!!

NY: Bogve, kaj misli Washington o
meni? HEJ WASHINGTON, HELO!!!
W: O, ti hudiči ti, telefonira

ti, potem pa ne reče črne ne bele.
HELO-NEW YORK. Ta prevzvišena gospoda
ti da čakati štirinšest dni potem

telefonira na dan D in niti mijav ali pa
vsaj hov ne reče v telefon. Da bi ga KOKLA.

NY: Ma oštja, ma pogledi ti tega hudiča iz Wash-
ingmachine. Washington, zaključujem pogovor.
telefon je v ZDA danes zelo drag. (NY položi

slušalko na telefon). DE b' ga kokla ke v tazadno
kličal te bom pa čez sto dni. Če se pa hočeš
še zdajle pogovarjati z menoj, pa plačaj.

NY: Aha, pa sem se spomnil številke of WASHINGMASHINE.
pet minut kasneje

NY se počasi obrne k telefonu.
NY: 223000---
W: HELO? KDO TAM?

NY: Helo, New York tukaj. Je tam Washington?
W: Da, tu Washington. Sto dni je minilo.
NY: Da, minilo. In kaj misliš?

W: Nekdo mi je telefoniral in se ni nič slišalo.
NY: Jaz sem nekomu telefoniral in se tudi ni nič slišalo.
W: Potem si kličal mene in nisi nič slišal.

J. LOTMAN - O LITERATURI (NADALJEVANJE)

Tekst in sistem

Zakoni, ki smo si jih ogledali, nam omogočajo odkriti v analiziranem tekstu njegovo notranjo strukturo, spoznati dominirajoče zveze in urejenosti. Izven teh, danemu tekstu svojstvenih konstrukcijskih principov ne obstajajo ideje dela, njegove semantične organizacije. Sistem tudi ni tekst. On (sistem)¹⁴ služi njegovi (tekstovni) ¹⁵ organizaciji, nastopa kot neki dešifrirajoči kod, toda ne more, niti ni dolžan n a d o m e š č a t i tekst kot objekt, ki ga bralec estetsko sprejema. V tem smislu je tudi kritika tega ali onega sistema analize teksta v formi očitkov, da (sistem analize)¹⁶ ne zamenjuje neposrednega estetskega vtisa z umetniškim delom, osnovana na nesporezumu. Znanost v principu ne more nadomeščati praktične dejavnosti, niti ni za to klicana. Lahko jo samo analizira.

Razmerje sistem – tekst v umetniškem delu je mnogo bolj zapleteno kot v ne-umetniških znakovnih sistemih. V naravnih jezikih sistem opisuje tekst, tekst se pojavlja kot njegov konkreten izraz. Izvensistemni elementi se ne javljajo kot nosilci pomena in ostajajo za bralca naravnost neopazni. Tako na primer brez specialnega vodenja v tekstu ne opazimo tiskovnih napak in pomot pri pisanju, če se pri tem slučajno ne tvorijo karkšnikoli novi smisli. V enaki meri lahko ne opazimo, v kakšnem tisku je tiskana in na kakšnem papirju je natisnata knjiga, če se te danosti ne vključujejo v kakršenkoli znakovni sistem (v primeru, če bi moral biti papir za knjigo izbran iz kakršnegakoli sestava možnosti – ne manj kot dveh – tudi sam ta sestav nosi informacijo o vrednosti, kakovosti, naslovljenosti knjige, o poziciji in stanju založbe, času izida; se nas ta plat knjige seveda tiče drugače kot v primeru, ko založnik nima nikakršne izbire, ali pa je ta izbira čisto slučajna). Odkloni od sistema v ne-umetniškem tekstu se sprejemajo kot napake, ki spadajo k odstranitvi, in je v primeru, če se pri tem stihovski pojavlja kakršenkoli nov pomen (na primer pri tiskovni napaki, se formira nova beseda), nujna po odstranitvi še odločnejša. Tako pri prenosu informacije od avtorja k bralec deluje v tekstu le mehanizem sistemnosti.

V umetniškem delu je stanje principiarno drugačno, s čimer je povezana tudi popolnoma specifična narava organizacije umetniškega dela kot znakovnega sistema. V umetniškem delu so lahko o d k l o n i od strukturne organizacije prav tako pomembni kot njena realizacija. Vendar nas spoznanje te okoliščine ne sili priznati pravilnost trditve tistih avtorjev, ki podčrtujejo bogastvo, razvejnost, izrazito živahnost umetniškega teksta in delajo iz tega sklep o neuporabnosti strukturnih in širše, občeiznanstvenih metod pri analizi umetniškega dela, češ da „posušijo“ in so nesposobne ujeti življenjsko bogastvo umetnosti.

Celo sam shematični opis najbolj običajnih strukturnih zakonitosti tega ali onega teksta bolj pripomore k razumevanju njegove neponovljive svojevrstnosti kot vse mnogokratne ponovitve fraz o neponovljivosti teksta skupaj, kolikor anormativno, izvensistemno obstaja le na ozdaju neke norme in v odnosu do nje. Tam, kjer ni pravil, ne more biti niti njihove kršitve, to je individualne svojevrstnosti, neodvisno od tega, ali gre beseda o umetniškem delu, obnašanju človeka ali o poljubnem drugem znakovnem tekstu. Tako je prečkanje ulice na neprimernem mestu opazno, postaja fakt individualnega vodenja le na ozadju določenih varnostnih pravil, ki regulirajo obnašanje drugih ljudi. Ko govorimo, da nam samo branje del masovne literature te ali one epohe dovoljuje pravično oceniti genialnost tega ali onega velikega književnika, imamo v bistvu v mislih naslednje: ko beremo književnike te ali one dobe, nevede prevzemamo obvezne norme umetnosti teh let. V danem primeru nam je vseeno, če dobivamo to vedenje iz določenih normativnih del teoretikov umetnosti te dobe, ki nas zanima, ali iz opisov sodobnih znanstvenikov ali pa iz branja tekstov v zaporednosti bralskega vtisa. V vsakem primeru bo v naši zavesti prisotna določena n o r m a ustvarjanja umetniških tekstov, značilna za določeno zgodovinsko dobo. To lahko primerjamo s tem, da se živega jezika lahko naučimo tako z uporabo določenih opisov kot tudi s preprostim prakticiranjem, ko poslušamo praktično besedno rabo. V trenutku, ko bo nastopilo popolno obvladanje jezika, bo v zavesti govorečega prisotna neka norma pravilne rabe, ne glede na to, ali se izrazi v sistemu pravil, sformiranih v jeziku gramatične terminologije, ali kot neka celotnost jezikovne navade. Obvladovanje predstave o umetniških normi dobe nam razkriva individualno v poziciji književnika. Sami privrženci trditve, da bistvo umetniškega dela ni izpostavljeno točnim opisom, se, ko pristopajo k raziskovanju tega ali onega teksta, neizbežno znajdejo pred nujnostjo izločevanja nekih občosti dobe, žanra, razvojne poti konstrukcije. Razlika je samo v tem, ker zaradi neizdelanosti metodike in subjektivnosti pristopa ter prav tako nepopolnosti pritegnjenega materiala začasno figurirajo v lastnosti „neponovljivo-individualnega“ tipični pojavi umetniškega jezika in obratno.

V umetniškem tekstu itak izhaja pomen ne samo iz izpolnitve določenih strukturnih pravil, ampak tudi iz njihove kršitve. Zakaj je to možno? Popolnoma umestno se je zamisliti nad tem vprašanjem, ker na prvi pogled

nasprotuje najbolj fundamentalnim tezam teorije informacije. V resnici, kaj označuje možnost dekodiranja nekega teksta kot sporočila? Precej grobo si lahko ta proces predstavimo na naslednji način: naša čutila dobivajo neki nediskreten (kontinuiran) tok vzburjenj (na primer sluh sprejema neko akustično realnost, ki je opredeljena s čisto fizičnimi parametri), na katerega dešifrirajoče spoznanje nalaga določeno mrežo strukturnih pozicij, ki dovoljuje indentificirati razne segmente akustičnega reda z značilnimi elementi jezika na raznih ravneh (fonemi, morfeni, leksemi in drugimi). Deli, ki ne sovpadajo z določenimi strukturnimi pozicijami (na primer zvok, razmeščen med dvema fonemoma danega jezika), ne tvorijo nove strukturne pozicije, na primer novega, v danem jeziku ne obstajajočega (čeprav možnega do drugih) fonema. Zvok ki se kaže v vmesni poziciji v odnosu do fonemne mreže danega jezika, bo potegnen v krog tega ali onega fonema kot njegova variabla (razlika bo razglašena za nebitveno) ali pa pripisan na račun suma (razglašen za neobstajajočega). In to bo strogo ustrezalo osnovam procesa dekodiranja. Primer, ko odklon od neke strukturne norme ustvarja nove pomene, tako običajen v praksi umetnosti, predstavlja z vidika teorije informacije paradoks in potrebuje dopolnilno razlago.

Kontradikcija umetniške komunikacije in običajnih pravil medsebojnega razmerja teksta in koda je v danem primeru navidezna. Predvsem pa vsak odklon od norm strukturnega pričakovanja ne rojeva novih pomenov. Nekateri odkloni se vedejo tako kot v njim ustrezajočih primerih v ne-umetniškem tekstu. Zakaj se pojavlja taka razlika med odkloni od pričakovanih norm, ki jih sprejemamo kot defektnost teksta, kot njegovo mehanično napako, in med takimi, v katerih vidi bralec nov smisel? Zakaj se na primer v enih primerih zaključeno delo sprejema kot odlomek, v drugih pa odlomek kot zaključeno delo?

S temi lastnostmi umetniškega dela so očitno povezane take korenske posebnosti umetniških del, kot je možnost mnogoštevilnih interpretacij. Znanstveni tekst teži k enoznačnosti: njegova vsebina se lahko ocenjuje kot resnična ali neresnična. Umetniški tekst ustvarja okrog sebe polje možnih interpretacij, včasih zelo široko. Čim pomembnejše, tem bolj se razhajajo skrajne točke možnih (in zgodovinsko preko bralcev in kritike realiziranih) interpretacij.

Istočasno, ko umetniški tekst razodeva z ene strani tako gibljivost, z druge strani razkriva nenavadno trdnost: sposoben je upirati se mehanični okvari, ko potegne v področje pomenov to, kar ni bilo zavestno osmišljeno. Odbite roke Miloške Venere, od časa potemnele barve na sliki, nerazumljivost besed v arhaični poeziji se javljajo kot jasni primeri nastopa entropije v informaciji, suma v kanalu zveze med naslovilcem in naslavljaljočim sporočila, istočasno pa postajajo sredstva ustvarjanja nove umetniške informacije včasih tako bistvena, da restavracija stopa v tem smislu v isto vrsto s kulturnim razdejavanjem spomenika in postaja modifikacija entropije. (V zgodovini kulture se prav restavracije niso samo le enkrat pokazale kot forma uničenja kulturnih vrednosti; v tem smislu jih moramo razlikovati od konservacij – ohranitve spomenika. Samo po sebi se razume, da se povedano ne nanaša na vsako restavracijo, ki predstavlja v svojih osnovah popolnoma nujno, čeprav tudi nevarno formo ohranitve kulturne tradicije.) Znan je primer iz „Ane Karenine“ – slučajen madež na materialu navaja umetniku razporeditev figur in postaja sredstvo estetske izraznosti.

Sposobnost umetniškega teksta pritegniti obdajajoče v svojo sfero in ga delati za nosilca informacije, je v resnici presenetljiva. Umetniški tekst reagira na sopostavljene (včasih čisto slučajno) tekste, ko vstopa z njimi v semantične odnose. tako se rojeva problem kompozicije ansamblov – od zbornika, almanaha ali albuma kot neke strukturne enotnosti do razmerja različnih slik v skupni ekspoziciji ali arhitektonskih ansamblov. Tu se pojavljajo posebni zakoni kreolizacije ali pa nezdržljivosti: v enih primerih razni teksti „z veseljem“ vstopajo v razmerja in tvorijo strukturno celoto, v drugih – kot da „ne opažajo“ drug drugega ali pa so sposobni le za vzajemno samouničevanje. V tem smislu predstavlja skrajno zanimiv tekst za proučevanje eno izmed mnogih (poljubno izbrano), že dalj časa obstajajočih mest. Na primer v Pragi lahko opazujemo, kako se organsko (celo v predelih ene same zgradbe) oblikujejo v strukturno enotnost gotika, renesansa in barok. Lahko bi navedli primere, kako arhitektonske zgradbe 20. stoletja v enih primerih „reagirajo“ s kontekstom, v drugih pa ga razbijajo.

Te „skrivnostne“ posebnosti umetniškega teksta nikakor ne pričajo o njegovi principalni nekorelativnosti s strukturnimi ureditvami občega tipa. Delo obstaja na ravno nasproten način.

Za razliko od ne-umetniških tekstov je umetniško delo v korelaciji ne samo z enim, ampak z mnogimi kodi, ki ga dešifrirajo. Individualno v umetniškem tekstu ni izvensistemno, ampak mnogosistemno. V čim večje število dešifrirajočih struktur vstopa ta ali oni konstrukcijski preplet teksta istočasno, tem individualnejši je njegov pomen. Ko vstopa v različne „jezike“ kulture, se tekst razkriva v raznih strani. Izvensistemno postaja sistemno in obratno. To prav tako ne pomeni brezmejnega samovolje, brezbrežne subjektivnosti, v kateri včasih vidijo specifiko umetnosti. Vsota možnih dešifrirajočih sistemov sestavlja neko, dani dobi ali kulturi svojstveno veličino, in lahko je in tudi mora biti predmet raziskave in opisa.

Prevedel Kante Božidar

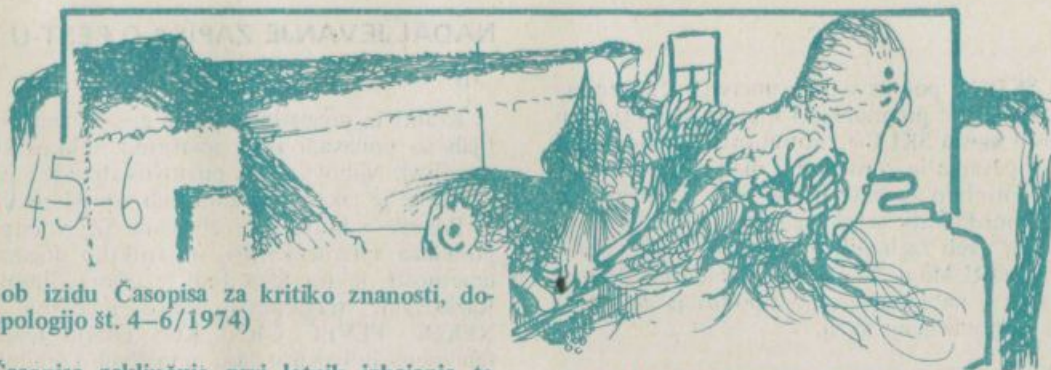
14. Op. prev.
15. Op. prev.
16. Op. prev.

TRIBUNA – uredništvo: Anka Jančič, Tomaž Mastnak, Jože Vogrinc, Ivan Volarič-Feo, Jadran Sterle (odgovorni), Jože Škrlič (glavni), Ifigenija Zagoričnik (tudi lektor) ...

TRIBUNA – izdajateljski svet: Smilja Amon, Božidar Debenjak, Spomenka Hribar, Robi Kovšca (predsednik), Marko Morel, Peter Pal, Andrej Pengov, Boštjan Pirc, Vili Pšeničny, Darko Štrajn, Janez Vodičar, Pavle Zgaga ter glavni in odgovorni po funkciji ...

TRIBUNA – študentski list, izdaja Univerzitetna konferenca ZSMS, uredništvo in uprava: 61000 Ljubljana, Trg osvoboditve 1/II – soba 86, telefon 21-280, tekoči račun: 50101-678-47420, tisk Študentski servic, letna naročnina 35 din, poštnina plačana v gotovini, rokopisov ne vračamo, oproščeno temeljnega davka na promet po pristojnem sklepu št.: 421-1/72 od 22. 1. 1973 ...

TO ŠTEVILKO JE LIKOVNO UREDIL SREČO PAPIČ

(Informativni zapis ob izidu Časopisa za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo št. 4-6/1974)

Trojna številka Časopisa zaključuje prvi letnik izhajanja te revije, namenjene afirmiranju oz. publiciranju „znanstveno–raziskovalne dejavnosti študentov“ (kot tudi „angažiranih profesorjev in asistentov“), konfrontaciji mnenj, kritičnemu obveščanju...

O tem, ali je Časopis že uresničil, udejanil svojo temeljno (in vsebinsko) zasnovo, zdaj, ko še vedno niso prebrodene vse začetniške težave, še ni moč sprejemati končnih sodb, lahko pa se vprašamo, koliko Časopis svoje cilje uresničuje, koliko dejansko postaja časopis za KRITIKO znanosti, DOMIŠLJIJO in NOVO antropologijo (ob pripombah, kolikor niso le KRITIZERSTVO – upravičenih, da je v njem le znanost, da predvsem domišljije ni, da je nova antropologija že stara...).

Poglejmo, kaj nam nova številka Časopisa prinaša:

V tekstu Sociologija in alienacija Daneta Satarja sta najprej obravnavana koncepta odtujitve pri dveh sodobnih sociologih (Švedu Israelu in Amerikancu Etzioniju) in sta konfrontirana z Marxovimi ugotovitvami. Zlasti ko je govor o postvarjanju, pa pogrešamo v Časopisu neobjavljeni del Satarjeve raziskave, posvečen Marxu, ki bi verjetno dal omenjeni konfrontaciji globljo dimenzijo.

V dodatku se avtor zavzema za sestop v temelje odtujitve, ki je možen samo z individualnim projektom, z revolucioniranjem vseh ravni vsakdanjega življenja na kolektivni ravni, ter obravnava protikulturo kot možen prostor emancipacije, razodtujevanja.

Tomaž Mastnak skuša v razmišljanju „O/b/ narkomaniji“ prikazati tako družbeno pogojenost razširjanja narkomanije v današnji kapitalistični družbi kot družbeno pogojenost ostrih negativnih sankcij proti „narkomanom“ (pod krinko preganjanja mamil je preganjana nezadovoljna, uporna mladina) s strani sistema. Nakazuje nekatere aporije, ki se pojavljajo z in ob jemanju mamil.

Tekst Primoža Južnič, Nekaj misli o deviantnosti in njenem pomenu za družbo, se v določeni meri navezuje na prejšnjega. Devianco prikazuje kot nespoštovanje splošno sprejetih pravil in kot (nujno) rezultat špekulacije. Zavzema se za družboslovno raziskovanje deviantnosti, ki se ne strinja z ustaljeno interesno razdeljenostjo na „normalno“ in „nenormalno“.

Rudi Rizman obravnava zgodovinski izvor in organizacijski profil ameriške nove leve in kaže na zasnovanost njene ideologije (predvsem se ukvarja s SDS in njegovim razvojem od Reforme preko Rezistence do Revolucije) v tamkajšnji politični in ideološki tradiciji. Prikazuje ideološka nihanja med „slepim spontanizmom“ in revolucionarno organiziranostjo, metode političnega delovanja ameriških novolevičarjev, njihovo socialno poreklo itd. V tekstu o ekonomski propagandi Irena Szarvaš najprej definira (naslanjajoč se na nekatere jugoslovanske avtorje) ta pojav, nato pa osvetljuje utemeljenost nujnosti ekonomske propagande v značaju blagovno-kapitalske produkcije: v hiperprodukciji, proizvajanjem kratkotrajnih dobrin, umetnem zastarevanju. Potrebna je hiperpotrošnja, ki je zagotavljana z ustvarjanjem in oblikovanjem lažnih potreb. Človek–potrošnik je pod stalnim pritiskom masovnih medijev in različnih ideologij, zlasti kot psihologija reklame pa se obrača proti njemu tudi znanost.

V članku Percepcija, identifikacija in vrednotenje prostorskih manifestacij komuniciranja in komunikacij Janko Zlodre pravi, da je pri oblikovanju prostora in arhitekture potrebno (s)poznavanje človeka, njegovega bistva in potreb. Le udejstvovanje človeka v (ustvarjalnem) oblikovanju okolja, v katerem živi, more prebiti ideološkost, ki je v meščanski družbi vezana (tudi) na prostor.

Tine Hribar obravnava razmerje med znanostjo in apoloģijo. Izhajajoč iz Marxovega dognanja, da obstaja apoloģetika v pačenju najenostavnejših ekonomskih razmerij in specialno v zatrevanju enotnosti v odnosu do nasprotja, preko analize postopka znanosti – ob razvoju politične ekonomije – njene poti od dejstva, formuliranja dejstva kot problema, redukcije, ki praktično omogoča znanstveno analizo, do konfrontacije s principom, dokopanja do znanstvene kvintesence – ugotavlja, da znanost, ko je sposobna reducirati pojavnost na princip, ne more dalje, ne da bi bila kritična: kritičnost znanosti izhaja iz njene metode same.

Nasprotno KRITIČNI ZNANOSTI, ki je v svoji znanstvenosti brezobzirna, kakor tudi v nasprotju z VSAKDANJO ZAVESTJO, ki podlega nenavidezni videzu blagovnega sveta, APOLOGETIKA preko zlorabe znanstvenih dognanj, s ponarejanjem le-teh, zavestno ohranja in utrjuje napačne predstave o svetu, brani družbeno družbe, ki take predstave določa. Z Marxovimi besedami: religija vsakdanjega življenja se pretvori v RELIGIJO VULGARIZATORJA. Apoloģetske fraze, ki skušajo zanikati krizo, kriznost sveta, so v nujnem protislovju same s seboj, saj prav s svojim dokazovanjem dokazujejo ravno nasprotno od tistega, kar bi hotele dokazati: hotenje po odmislitvi nasprotij je hkrati izrekanje dejansko navzočih nasprotij.

Brez nepristranske kritičnosti ni svobodne znanosti in svobodne znanosti ni, če so ji od zunaj visljevane vrednote, merila. Kritična znanost mora in mora biti nepartijna. Apoloģetika je, nasprotno, predvsem in zlasti partijna, obzirna do fiktivnega sveta in brezobzirna do nasprotnih stališč in celo do dvomov, ki bi se šele utegnili pojaviti.

Šlavoj Žižek skuša v Beležkah k Adornovemu stilu nakazati možnost navezave miselne prakse Th. Adorna na problematiko naddoločenosti kot simbolne določenosti in Simbolnega, označevalca kot reprezentacije subjekta, razvito v „strukturalizmu“. V zaključku avtor nakazuje prelom Adorna „z začetnim likom kritične teorije“ in podaja nekaj kritičnih pripomb.

V prispevku Vprašanje o razredni zavesti Mladen Švarc raziskuje vlogo Wilhelma Reicha v diskusiji o obnovi delavskega gibanja, ki je bila aktualna po prihodu fašizma na oblast v Nemčiji. Avtor pravi, da je Reichovo analiziranje subjektivnega dejavnika, izhajajoče iz vpraševanja po vzrokih poraza delavskega gibanja in zahtevajoče „novo prakso“ (v svoji naravnosti kritika vulgarnega marksizma), pogojeno s pozicije psihoanalitikov in zato samo parcialno. Nakazuje še nekatere razlike med Reichom in trockisti.

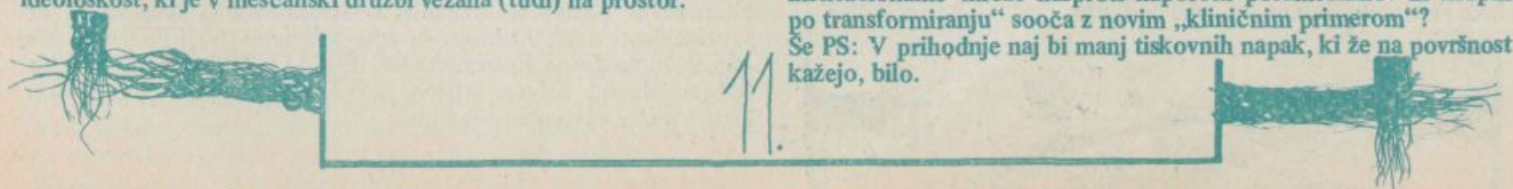
Poleg avtorskih člankov, ki smo jih na kratko prikazali so objavljeni v Časopisu še trije prevodi in recenzija knjige F. Menneja (izd.): Die neue Sensibilität. Alternative Lebensmöglichkeiten (Dane Satar). Pavle Zgaga je prevedel zelo zanimiv drugi del Marcusejeve knjige Conterrevolution and Revolt z naslovom Narava in revolucija, Mladen Dolar odlomek iz knjige Julie Kristeve: Revolucija pesniške govornice: avantgarda na koncu XIX. stoletja (Lautreaumont, Mallarme), Peter Wieser pa tekst Alfreda Aohn–Rethela: Osnovne poteze zgodovinskomaterialistične spoznavne teorije.

Nadinformativni pomisleki:

Upajmo, da bo Časopis v svojem nadaljnjem delovanju premagal dolgočasno itelektualistično dejavnost izoliranih „teoretikov“, o kateri govori D. Satar v svojem prispevku.

Ali se tudi ob Časopisu „tolikokrat izpričana neodzivnost institucionalne mreže nasproti naporom posameznikov in skupin po transformiranju“ sooča z novim „kliničnim primerom“?

Še PS: V prihodnje naj bi manj tiskovnih napak, ki že na površnost kažejo, bilo.

Mladen Švarc:

NACIONALNO GIBANJE IN PERMANENTNA REVOLUCIJA

Sele francoska buržoazna revolucija predstavlja tisto, kar je Marx imenoval v Uvodu prispevka h kritiki Heglova pravne filozofije za „radikalno revolucijo“. Pod naslovom občečloveške emancipacije in z gesli o svobodi, bratstvu in enakosti nastopi buržoazna revolucija v svoji lastni podobi in se ne sramuje svojega imena.

Prav nasprotno pa gibanja za zedinjenje nacij oziroma za nacionalno samostojnost kažejo na narod kot na predpostavljeno pojmo ne pa kot na nek rezultat tega procesa. Z dosego cilja, ki ga je francoska buržoazna revolucija tako radikalno rešila, se izvrši isti proces. Medtem ko je internacionalen kapitalistični odnos, se buržoazija konstituira kot nacionalna in taka je v svoji biti. Lahko torej pristavimo, da gre predvsem za različne poti v kapitalizem.

Ante Fiamengo v svojem učbeniku Obče sociologije trdi, da je nacija „takšna družbena kategorija, ki nastaja v procesu porajanja kapitalizma, prav tako pa tudi v procesu porajanja graditve socializma, toda ni ne buržoazna in ne socialistična“ (str. 267.). Toda s tem nikakor ne zavrne Stalinove teorije o „socialistični naciji“. Postavlja edino nacijo kot sociološki termin nasproti opredelitvi nacije kot buržoazne. Zato pa lahko Stalinovo definicijo temeljito preformulira in ugotovi, da se „nacionalno prebujanje in združevanje, torej oblikovanje nacij, raztegne skozi dva sistema, kapitalistični in socialistični“. Socializem postane sistem, medtem ko je naloga socialističnega gibanja ravno odprava prisilnih in odtujenih sistemov. Nesocialističnost „socializmov“ se kaže tudi v prisotnosti buržoaznega, nacionalnega itd. in to kot konstituensa tega „socializma“. Od tod je protislovnost samega pojma socialistične nacije.

„Nastajanje“ oziroma boljše dokončno oblikovanje nacij po socialistični revoluciji s tem ni zanikano. Če bi bilo, bi gledali na zadeve statično. Toda s tem ta proces ni pridobil drugačnega poteka, vsebine ali bistva. Lenin pravi v članku „Delavski razred in nacionalno vprašanje“ (10. 5. 1913), da „danes edino proletariati zastopa resnično svobodo nacij in enotnost delavcev vseh nacij.“ Toda ta izjava potrjuje samo tezo, kako potrebna je resnična izpolnitev buržoaznih deklaracij in kako se s tem že negira njihova ideološka (buržoazna) oblika. Resnična suverenost nacije in resnična nacionalna emancipacija zahteva odpravo buržoaznih privilegijev. Lenin zahteva: „Ne sme obstajati nikakršen privilegij niti za eno samo nacijo niti za en sam jezik!“ Principi take delavske demokracije s proletarsko revolucijo ukinejo njim nasproti postavljene buržoazne principe. Suveren in svoboden je torej človek. Birokratska degeneracija socialističnih revolucij pa ostane na prividni razrešitvi. Problem je razrešen, ker morajo vsi temu pritrjevati. Navidezna razrešitev v navideznem mišljenju tedaj postane dejanskost; birokratski sistem pa samo postavi problem drugače in že načetega.

Edino v tako podanem zgodovinskem okviru je možna obravnava nacionalnega gibanja. V njem nacija zaživi v svojem življenju, ljudje čutijo prisotnost svoje „nacionalne ideje“ in „nacionalnega občutja“. Nacionalno gibanje ni neznanost tudi v zapadni Evropi, vendar ga osvobodilne nerazvitih dežel postavi na dnevni red z vso močjo. Od tod se pojavlja po eni strani kot buržoazno gibanje, ki mu ponavadi stoji na čelu domača mlada buržoazija ali malo-meščanstvo, po drugi strani pa na to gibanje pritiskajo in tuji gospodarji (kolonialne države-matice, zapadnoevropski in ameriški finančni kapital itd.) in sproletarizirane množice, ki jih ta nastajajoča buržoazija skuša voditi.

Nacionalno gibanje torej lahko preraste v buržoazno revolucijo, razen če šibka nacionalna buržoazija ne sklone prej ali slej kompromis z namenom, da bi ohranila kapitalistični način proizvodnje in družbenih odnosov.

Ideologija nacionalnega gibanja je ideologija vodilnega razreda v tem gibanju. Ekonomski in pozneje tudi politični boj nacionalne buržoazije prav tako prizadeva vse sloje nacije, kar pa ne pomeni, da jih prizadeva enako. Nacionalno gibanje lahko torej opredelimo kot neke vrste razredni blok. Politični programi delavskih in socialističnih strank v razvitih kapitalističnih deželah pa tudi v deželah „svetovnega socialističnega sistema“ zato vključujejo podporo narodnoosvobodilnim gibanjem. Vprašanje, ki zasluži podrobnejšo obravnavo, pa je, kakšno podporo jim nudijo. Dediščina stalinizma leži še danes kot mora tudi na tem področju. Stalin je v predavanju leta 1924 o osnovah leninizma formuliral

linijo „skupne revolucionarne fronte“ delavskih gibanj v razvitih deželah in narodnoosvobodilnih gibanj v kolonialnih in podrejenih deželah. Svet je razdelil v dva tabora: manjšina dežel, ki tvori srčiko imperializma, in njej nasproti kolonialne in polkolonialne dežele. Torej postavlja protiimperialistični boj, govori o narodnoosvobodilnih gibanjih, „ki morajo nezgrešljivo privedi do krize svetovnega kapitalizma“. Sicer je prav, da proletariati razvitih dežel podpira zahteve po samoodločbi narodov, vendar pa so take „združene revolucionarne fronte“ kaj čudna tvorba. Stalinizem tako direktno pomaga porajajoči se nacionalni buržoaziji v teh deželah in taka (stalinistična) revolucija ima seveda reakcionaren predznak. Stalinistična birokracija in stalinistični aparat delavskih političnih organizacij s tako „revolucionarno“ politiko pravzaprav kaže na svoj buržoazni značaj in zanika proletarski internacionalizem.

In vendar se je Stalin vprašal v tem predavanju: „Ali obstajajo revolucionarne možnosti v narodnoosvobodilnih gibanjih izkoriščanih dežel – in če res obstajajo, kako bi jih izkoristili za proletarsko revolucijo, kako preoblikovati kolonialne in podrejene dežele . . . v zaveznika proletariata?“

Torej je zanj nacionalno gibanje le sredstvo, vprašanje je vprašanje po utilitarnosti obravnavanega početja. Skupni sovražnik je imperializem, ki pa mu bolj predstavlja politično frazo. Proletarska revolucija v ZSSR pa je očitno izvršena in se mu ni treba več spraševati o lastnem početju; zato se izvzame iz analize. To si lahko privošči, kajti „boljševizirane“ kompartije zvesto sledijo moskovski liniji in lastnim birokratskim interesom. Svet se torej lahko razdeli malo drugače, razmerja se spreminjajo in imperializem „slabi“, vse to početje pa legalizira naziv proletarske revolucije in „njihnih zaveznikov“.

Seveda je pri vsem tem za Stalina nujna arbitražna. Teoretično to opravičuje z dobro izbranim Leninovim citatom. Stalin pravi: „Iz tega očitno ne sledi, da bi moral proletariati podpirati katerokoli nacionalno gibanje. Treba je podpirati tiste, ki slabijo in rušijo imperializem, ne pa tiste, ki ga podpirajo in utrjujejo. Zgodi se, da so nekatera nacionalna gibanja izkoriščanih dežel v konfliktu z interesi proletarskega gibanja. V tem primeru ga ni mogoče podpreti. Vprašanje pravic neke nacije ni izolirano, neodvisno vprašanje, ampak je del splošnega vprašanja proletarske revolucije. Sledi, da ji mora biti prilagojeno in podrejeno.“ Potem se še opre na Marxovo delitev zgodovinskih in nezdgovinskih narodov iz petdesetih let 19. stoletja.

Podpora nacionalnim gibanjem torej ni podpora iz principov, ampak iz čiste utilitarnosti. Zakaj pa se lahko zgodi, da so nekatera nacionalna gibanja v konfliktu s proletarskim gibanjem? Tega ne razloži. Tudi ne more, ne da bi zanikal Leninovo tezo, da edino proletariati zastopa resnično svobodo nacij. Po Stalinu očitno to ne velja za vse. Lahko pa nekatera gibanja ogrozijo interese birokracije, ki se idejno istoveti s proletariatom, pa čeprav ima sicer oster čut in takoj primerno reagira, če jo kdo ogrozi. Zato je edina možna zahteva po podrejanju.

Dokaj ironično zveni ob poznavanju prakse stalinizma trditev iz razprave o nacionalnem vprašanju, ki jo je Stalin napisal l. 1913: „Ni možno govoriti o popolnem razvoju duhovnih sposobnosti tatarskega ali židovskega delavca, če se jim ne dopusti pravica do uporabe materinščine na zborovanjih in predavanjih, ali ko se jim zapirajo šole.“ Toda v vmesnem času je Stalin postal vodja birokracije. Lahko se je predstavljal za dediča Oktobrske revolucije, ki je legitimirala pravilnost njegovega početja. Razprava „Marksizem in nacionalno vprašanje“ je seveda lahko bila objavljena v zbornikih Stalinovih del. Ne le da je legitimirala stalinizem kot teorijo revolucije, ampak je tudi bila tisti deklarativni paravan, izza katerega je birokracija seveda izvajala povsem drugačno politiko. Tako Stalin logično nadaljuje in ne prihaja v protislovje s samim seboj.

Razprava „Marksizem in nacionalno vprašanje“ je naprejena proti oportunističnemu in likvidatorstvu v socialni demokraciji II. internacionalne. Kritizira Bauerja in pravi, da je „Bauerjev poskus identificirati svojo „evolucionistično-nacionalno“ politiko s politiko „moderne delavskega razreda“ poskus prilagoditi razredni boj boju nacij.“ Tudi leta 1924 v „Osnovah leninizma“ kritizira social demokratski reformizem; tokrat ne s pozicij revolucije, ampak „revolucije“, ki jo vodi birokracija.

MADALJEVANJE -

SREČANJE FILMSKIH AMATERJEV LJUBLJANSKEGA OBMOČJA

Kulturni mesec, kakor je bil letos imenovan mesec februar, se je v Ljubljani zaključil s festivalom amaterskega filma, ki ga je pripravila Zveza kulturno prosvetnih organizacij. Festival, ki bo verjetno postal tradicionalen, je že drugo tako srečanje amaterjev ljubljanskega območja. Njegova posebnost je, da se na njem ocenjuje poleg filmov, ki so razvrščeni po žanrih (dokumentarni, igrani) tudi tako imenovani družinski film. To so filmi, ki so bili do nedavnega na festivalih amaterskih filmov zanemarjeni, saj niso segali dlje kot do bližnjih družinskih zancev, so pa zanimivi tako po tematiki, ki je družinsko intimna, kot tudi v pristopu do nje.

V tej kategoriji filmov je letos najbolj izstopal film STARA MAMA avtorja Miša Coha, ki na preprost in likovno čist način prikazuje delo ženske, ki v vsakodnevnem življenju ne zglada nič posebnega, v tem filmu pa se zlije v lirčno podobo. Avtorju ni ušla nobena malenkost. Združil jih je z velikim občutkom za čistost in jasnost celote.

Ostali filmi so bili razporejeni po starostnih kategorijah. Najbolj zanimiva je bila starejša skupina, od katere je bilo prikazanih tudi največ filmov. Jana Kolarič je v svojem filmu TOSTRAN OGRAJE prikazala bednost človeškega obnašanja in odnosov do duševno motenih posameznikov. Film se odlikuje po svoji presunljivi tematiki, žal pa je premalo jase.

S svojo zvočno obdelavo je presenetil film ABADON Bojana Martinca, ki je pokazal na vse bolj zanemarjeno in nesmotrno uporabo glasbene opreme amaterjev. Izvirna in ritmično primerno izbrana glasba sta odliki tega filma, ki obravnava tudi zanimivo tematiko, predvsem pa je dramaturško dosledno

izpeljan. Tudi film LEUTE MOJ avtorja Nikota Arneriča se odlikuje s svojo tonsko opremo, ki s preprosto grajenimi in čisto izpeljanimi kadri nudi prijetno doživetje.

V kategorijah mlajših amaterjev so presenetili predvsem najmlajši s svojim smislom za izpeljavo igranih pa tudi animiranih filmov, ki so prijetni s svojo enostavnostjo in čisto izpeljavo. Tak je tudi film KONTEJNER, katerega tonska oprema nudi skupaj s preprostimi dokumentarnimi posnetki nemalo užitka.

Kar težko se je znati v množici filmov, ki smo jih videli. Vsak je zanimiv in pove nekaj novega na čisto svoj način. Ravno to pa je glavno orožje amaterskega filma, ki postaja vedno bolj aktualen. Osem milimetrska kamera sploh ni več nobena posebnost, pa tudi posameznikov, ki so spoznali, da s filmom lahko izražajo svoj odnos do sveta in svoje lastne duševne razsežnosti, je vedno več. Dokaz za to so festivali, ki jih je vedno več, so pa na žalost edina pot, po kateri pridejo filmi v javnost. To je tudi največja prednost filma in želja vseh amaterjev.

Festival ljubljanskih amaterjev je pokazal vedno večje zanimanje za to vrsto umetnosti. To dokazuje 56 prikazanih filmov. Pomembna pa je tudi njihova kvaliteta, ki bi bila lahko mnogo boljša, če bi amaterji med seboj bolj sodelovali in izmenjavali izkušnje tudi, ko ni festivalov.

JANEZ MUŽIČ

POJASNILO (PONOVO)

Že v 5. številki TRIBUNE smo napisali, da je bila TRIBUNA št. 3-4 pomotoma označena kot št. 2. Zato vsem, ki ste nas o tem povpraševali, ponovno pišemo, da št. 2 ni št. 2, temveč št. 3-4. Torej se krepko motijo tisti, ki mislijo da je št. 2 št. 2.

Ur.

POPRAVEK

V TRIBUNI št. 8-9 se vsebinsko pokrivata teksta na 2. oz. 3. strani. Spodrsrljaj je nastal zaradi organizacijskega „kiksa“ in seminarja UK ZSMS v Poreču.

UREDNIŠTVO

Pa še enkrat Ljubi bralec!

Glavni urednik ti je že potožil in se razpizdačil zaradi tehničnega, zdaj se bova pa še midva, ki sva urejala tematski del osmomarčne številke. Ker ni pravočasno oddal stvari tiskarni, je številka prišla ven šele v petek, 7. marca zvečer. Tematski del naj bi bil urejen po povsem konkretni zamisli, ki sva jo (po odobravanju polni debati z uredništvom) predložila tehničnemu, ki je potem popolnoma svojevoljno marsikaj hudo spremenil. Naslovna stran (čisto drugače zamišljena, dali smo opremo), zadnja stran, pomešani citati na osmi in deveti!, Hribarjev citat, ki sploh ne spada tja, ampak k članku „Umevanje ljubezni“, strip, ki manjka, strip, ki smo ga morali spraskati dol (opazuj prazni prostor na str. 11) etc. Težave imamo z denarjem, s tiskarnami, s sodelavci, ki jih ni, težave imamo sami s sabo, ker smo nazorsko in še kako drugače precej heterogen kolektiv, pa še tiste težave, ki se jih ne omenja – potem pa, ko ravno malo splavamo, ko zagleda beli dan ena cifra, ki malo kaže na to, da Tribuna kljub vsemu še ni čisto crknila, odpove tehnična plat. Vsi hudiči.

To sva hotela reči in pristaviti še lep pozdrav Anka Jančič, Tomaž Mastnak

Trenutno delo na ŠKUC-u poteka v dveh smereh – čimprejšeje in čimbolj kvalitetno izvajanje programa, ki smo ga ravno izdelali, in določevanje vloge in mesta ŠKUC-a znotraj ostalih študentskih organizacij ter način ločevanja in združevanja med njimi. Kazno je namreč, da je nujno potrebno za naše boljše delo vedeti tudi za delo drugih, to delo koordinirati, si ga razmejiti, da ne pride do ponavljanja enakih akcij dveh različnih organizacij. Pri ŠKUC-u to sodelovanje poteka s FORUMom. V načrtu imamo več skupnih akcij, prav tako pa smo si natančno razdelili področja delovanja, tako da ne more priti do ponavljanja akcij.

Program ŠKUCA za leto 1975:

založniška komisija –

do letošnjega leta je ŠKUC izvedel štiri založniške projekte, tako da smo letos začeli s številko pet, ki jo je dobila knjiga *Desperado tonic waters* Ivana Volariča – Fea. Le-ta knjiga je zanimiv izbor pesmi mladega pesnika, ki ga bralci Tribune najbrž že dobro poznajo. Knjiga je razdeljena na tri dele: prvi *Desperado*, drugo *Tonic* in tretji *Water*, vsebuje 82 strani in bo izšla predvidoma do konca meseca marca.

ŠKUC-6 nosi knjiga *Prisilno zreli paradizniki* Blaža Ogorevca. Knjiga ima okoli 70 strani in je že v tiskarni ter predvidoma izide v drugi polovici marca.

ŠKUC-7, ŠKUC-8 in ŠKUC-9 (brez številke) so plakati, ki so že izšli in ste jih verjetno že kupili.

Poleg tega sodelujemo pri izdaji izbora pesmi prebranih v lanskem letu na *Živi literarni reviji*, ki jo organizira FORUM. Kdaj bo knjiga izšla, natančno še ne morem reči, vsekakor pa do počitnic. To je sicer spomladanski program. Za jesen (program sicer je) ni še natančno izdelan, upamo pa, da bomo izdali roman *Vloga moje družine v svetovni revoluciji* Bore Čišića in še kako izvorno delo mlajšega slovenskega ustvarjalca.

Glasbena komisija –

ima v načrtu organizacijo treh ali štirih glasbenih večerov v Študentskem naselju, poleg tega pa še en večji glasbeni projekt (ploščo).

Likovna komisija –

bo svoje delo začela izvajati v jeseni, ker smo spomladanske termine zamudili. Ta komisija si je zadala nalogo, da mlade slovenske likovne ustvarjalce predstavi širši slovenski publiki. Organizirali bomo namreč razstave v različnih slovenskih galerijah, sami namreč nimamo prostora.

Filmska komisija –

bo kot že dosedaj ljubljanskemu občinstvu poskušala predstaviti manj znane jugoslovanske pa tudi druge kinematografije.

To je zelo zelo kratek pregled dela, ki si ga je ŠKUC zastavil za leto 1975. Največja težava pri vsem tem delu pa je vsekakor **prostor**. Še sedaj namreč nimamo prostora niti za to, da bi lahko spravili knjige, še manj pa za to, da bi lahko kvalitetno delali. To je vsekakor resen problem, ki se postavlja na pot delu ŠKUCa ter nas na vsakem koraku ovira. Vsekakor bomo morali zastaviti vse moči, da bi ta problem rešili, toda mislimo, da samo z našimi naporimi tega ne bomo mogli uspešno rešiti. Kljub temu pa bomo poskušali program, ki smo si ga zastavili čimbolje izvesti.

—h—

Študentska založba je ta hip hipec izdala tri pesniške z plakate s pesmicami *Mihe Avanza* in z likovno opremo *Zdravka Papiča*. Lahko jih dobite tudi na uredništvu 3bune. Hej!

III.

Kratki in pregledni zapisi o posameznih filmih in kinematografijah so ponavadi zelo površinski, velikokrat celo enostranski in vprašljivi. Njihova edina pozitivna stran je v informativnosti, zaradi katere se je takemu pisanju tudi v primeru FEST-a težko izogniti.

Premik v kulturnem življenju SZ, v odpiranju navzven, ki je posledica spremenjenega, ne striktno dogmatičnega razumevanja umetnosti, je razviden tudi iz izbora filmov letošnjega festivala. Razkrivanje *tragičnosti tempa moderne civilizacije* (BIL JE NEKOČ PEVEC ČRNI KOS Otarja Ioseljanija), raziskovanje fenomena *ljubezni v času množičnih komunikacij* (ROMANCA O ZALJUBLJENIH Andreja Mihalkova–Končalovskega), neenostransko temveč pristno postavljanje usode človeka iz „podzemlja“ (RDEČE JAGODE Vasilija Sukišina) so prav gotovo teme, ki so se redkokdaj pojavljale v tej kinematografiji v tako intenzivni težnji po problematizaciji sodobnega sveta.

Če združujemo v nek enoten kompleks produkcijo SZ razpiranje, večplastno gledanje in dojemanje stvarnosti, predstavlja v primeru španskega filma tako rdečo nit leva socialna in politična angažiranost. Značilno je, da se ta usmerjenost ne pojavlja direktno, na plakatersko provokativen način, temveč v nekem tretjem, prikritem planu, ki pa je ob pozornem „branju“ celuloidne konstelacije mogoče dešifrirati. V luči take organizacije predstavljene predmetnosti, ki kot odločilno konstituanto zaobjema subverziven odnos do obstoječega družbenega sistema in sploh moralnih in etičnih konvencij, moramo v krog španskih filmov SESTRICNA ANGELICA Carlota Saure, DUH PANJA Victorja Ericea, LJUBEZEN KAPETANA BRANDA Jaima de Arminana pritegniti še grški film Pantelisa Voulgarisa, ANINA ZAROKA.

Iz množice ameriških filmov, prikazanih na letošnjih beograjskih filmskih dnevih, jih je mogoče komaj nekaj izluščiti iz enolične mase, ki so ali vsaj skušajo biti drugačni, ki se na podrejuje ceneni in izrabljenim klišejem (PRISLUŠKOVANJE Francisca F. Coppolea, ZIMSKE SANJE, POLETNE ŽELJE Gilberta Catesa, ZADNJA NALOGA Hala Ashbyja). Filmi Alain Resnaisa STAVISKY, Federica Fellinija SPOMINJAM SE, Pier P. Pasolinija, TISOČ IN ENA NOČ, Louisa Bunuela, FANTOM SVOBODE, so rečeno v tradicionalnem jeziku prav gotovo brezhibne stvaritve, vendar, tako v perspektivi celotnega svetovnega filma kakor tudi znotraj opusov teh posameznih avtorjev ne vzpostavljajo nekega radikalnega niti bistveno novega razmerja.

Madžarska kinematografija je s filmoma NA KONCU POTI Gyula Maara in GASILSKA 25 Istvana Gaala še enkrat potrdila, da je ena najvitalnejših v Evropi. Vitalnost je rezultat eksperimentiranja in doslednega raziskovanja medija ne glede na širši komercialni uspeh filmov.

Zaradi različnih ustvarjalnih konceptov in široko zastavljenega problemskega kompleksa, je težko postaviti italijanski in francoski film na nek skupen (prav zato tudi ne vedno upravičljiv) imenovalec. Tako večplastne stvaritve, kakor so ALLONSAFAN Paola in Vitoria Taviani, LUCIEN LACOMBE Luisa Mallesa, PRIVATNA PROJEKCIJA Francois Leterrierja, pa je tudi v tem zgolj informativnem zapisu nesmiselno okarakterizirati z enim samim stavkom.

Eden redkih pozitivnih momentov letošnjega festivala je večja odprtost do celuloidne produkcije tretjega sveta. Za filme iz tega sklopa je značilno (za bolivijski film GLAVNI SOVRAŽNIK, alžirski VROČA ZIMA, argentinski NAPAD NA QUEBRACHO), da njihov kritični odnos do obstoječega stanja, kakor tudi opredeljevanje za nujnost radikalizacije družbe in družbenih odnosov, ni shematičen niti direktno propagatorski, še manj pa dogmatski.

Ob popolni nezainteresiranosti za ameriški neodvisen film pa festival skoraj ne posveča pozornosti niti mlademu, novemu francoskemu, predvsem pa nemškemu in švicarskemu filmu. Videli smo le en švicarski film, PALOMO Daniela Schmidta in le en nemški film, VSI SE IMENUJEJO ALI Rainerja W. Fassbinderja, čeravno se prav znotraj teh kinematografij dogajajo revolucionarni posegi v standardizirano formulo filmskega videnja sveta, postavljajo novi, alternativni načini registriranja in strukturiranja stvarnosti, ter vzpostavljajo nove možnosti bivanja s filmom. Na FEST-u 75 sta bila le filma Jeana Eustacheja MOJE MALE ZALJUBLJENKE in Sohrab Shadid–Salesa, MIRNO ŽIVLJENJE, ki ju lahko postavimo v okvir alternativnega filma.

IV. Benjamin Fondane, pisec in kritik, levičar, je 1933 pisal: „Dolžni smo, da z vsemi svojimi močmi obsojamo nek svet, katerega katastrofalen konec zgleđa neizbežen bolj kot kdaj koli prej. Zahtevamo njegovo opravičeno likvidacijo, neglede na to, ali bo povzročila nek nepopravljiv vakuum ničevosti ali pa najvišjo obnovo z revolucionarnimi sredstvi. Taki bi morali biti – in to neglede na globoke notranje rane, neizbežne v tej težnji – cilji volje in zavesti danes... Kar se tiče filma, se je krivulja njegovega razvoja hitro dvigala, da bi nato takoj začela padati. Nabit do eksplozije, našemljen z absurdnim in navidezno lepim sijajem ob vsakovrstnem brezkoristnem okrasju, ki si ga je komaj mogoče zamisliti, se je razrastle v čarobno industrijo. Privlačnost je bila samo potencialna, čarobnost izigravajoča... Seme nezadržanega razpadanja, dokler se ni iz nepričakovane vulkanske erupcije ogromna hlapova konstrukcija zrušila pod bremenom svoje praznine. In vendar nas film še naprej zanima zaradi tistega, kar ni, zaradi tistega, kar ni uspel postati, zaradi svojih končnih možnosti... Morda je film izraz neke družbe, ki ni v stanju, da se sooča s tem svetom... da misli dopusti svoj prostor. Morda bo ta pozno rojena umetnost, otrok nekega ostarelega kontinenta, umrla v svojem otroštvu... in vendar kljub vsemu smemo verjeti v revolucijo.“ (Tekst Benjamina Fondanea je preveden po citiranju Annette Michelson iz njenega članka „Film in radikalna težnja“, ki je natisnjen v Film Culture.)

SILVAN FURLAN

VISIONS OF JOHANNA

Feminizem je eno najosnovnejših gibanj za človeško svobodo. Obravnavati to gibanje na kakršenkoli manj resen način, zasmeševati feminizem našega časa kot kaprico peščice nezadovoljnic, kaže na osupljivo nepoznavanje zgodovine ene polovice človeštva. In kako osupljivo nevedni smo bili še do pred kratkim!

Večina žensk še danes ne ve za velika feministična literarna dela preteklosti, ne pozna bojov in dosežkov ženskih gibanj 19. in 20. stoletja, nima dostopa do študij (pa tudi obstaja jih bore malo) o vlogi žensk v francoski in ameriški revoluciji, v gibanju za odpravo suženjstva, v nastajanju delavskih združenj. Skratka – ženskam se odreka njihova zgodovina... in s tem njihova grupna identiteta.

Problem ni nov. Charles Francis Adam je 1876 v uvodu k izdaji zbirke pisem svojih starih staršev, Abigail in Johna Adamsa (op. prev.: glej Tribuna 8-9, 1975), napisal: „Junaštvo žensk v Revoluciji je že pozabljeno skupaj z generacijami tiste dobe; današnje mlade generacije o tem ne slišijo ničesar, absolutno ničesar, ostaja jim samo slabotni odmev umirajoče tradicije.“

(Miriam Scheir, Feminism: Essential Historical Writings, 1972)

Močno se mi zdi, da ga še ni bilo praznika, katerega jasno vsebino bi tako hudo maličili, kot se to dogaja z osmim marcem. Petinšestdeset let je minilo, kar je Clara Zetkin predlagala, naj bi socialistke vseh dežel priredile poseben ženski dan, posvečen agitaciji za žensko volilno pravico. Priredile naj bi ga, je rekla, v dogovoru s svojimi razredno zavednimi političnimi in sindikalnimi organizacijami, in še to je poudarila, naj bi zahtev po volilni pravici za ženske ne trgali iz okvira celotnega ženskega vprašanja, kakor ga razumejo socialisti – ostaja naj torej v znamenju skupnega boja vsega razredno zavednega proletariata za socializem in hkrati za žensko enakopravnost. Dan, ki so ga izbrali za „dan borbene solidarnosti žensk“, je bila obletnica stavke in krvavih spopadov čičaškega delavstva s policijo, dan, ko so na velemestnem tlaku obležale tudi okrvavljene ženske.

Se vam zdi, da ima tako zamišljeni praznik kaj skupnega z dnem, ko je v trgovini mogoče kupiti kombineže in predpasnike z desetoodstotnim popustom?

(Nada Pantič Starič: Razmišljanje pred osmim marcem, Naša žena, marec 75)

Prvo obdobje feminizma, ki je trajalo približno od 1770 do 1930, je za razliko od današnjega gibanja za osvoboditev ženske znano kot „stari feminizem“. Ta ima svoje začetke v demokratičnih revolucijah 18. stoletja (prva pisana dela so sicer iz 15. stol.), zamrlo pa je po prvi svetovni vojni – deloma zato, ker se je v svoji končni fazi preveč skoncentriralo na boj za žensko volilno pravico, ki je seveda samo eden od aspektov emancipacije žensk, in ta boj tudi dobilo, deloma so temu botrovali faktorji kot povojna ekonomska depresija, naraščajoči vpliv antifeminističnega freudizma in razvoj avtoritarnih političnih režimov (nacistična Nem-

čija, sovjetski stalinizem itd.) in njihove ideologije moške superiornosti.

Prvo organizirano gibanje za svobodo žensk in njihove pravice je bilo ustanovljeno v Združenih državah l. 1848. ZDA so bile svetovni center starega feminizma, razen za kratko dobo pred prvo svetovno vojno, ko so bile v središču dogajanja angleške sufražetke s svojim bojem za volilno pravico.

V drugi polovici 19. in prvih desetletjih 20. stoletja je bilo napisane veliko feministične literature, ki je predvsem analizirala položaj ženske v zahodnih družbah. Najbolj znani pisci te dobe so najbrž Elisabeth Cady Stanton, Frederick Douglass, William Lloyd Garrison, Lucy Stone, Susan B. Anthony, John Stuart Mill, Friedrich Engels, Avgust Bebel, Thornstein Veblen, Anna Garlin Spencer, Clara Zetkin... Zelo malo so pisale ženske iz vzhodnih dežel, ameriške črнке in ženske-delavke; izza hindujske purdah in iz moslemskega harema pa sploh ni bilo glasu. Stoletja suženjstva pač niso plodna tla za intelektualni razvoj in izraz. Kaj bi nam lahko povedala z ženskega stališča zastavljena analiza tega problema v nekem zgodovinsko in kulturno tako različnem prostoru, lahko samo ugibamo. Zelo zanimivo, če malo zagonetno, je na primer dejstvo, da sta državna voditelja Cejlona in Indije ženski, kar je praktično nemogoče v ZDA in skoraj nemogoče v Evropi. Evropa je osupnila nad nedavno izvolitvijo Margaret Thatcher za voditelja angleške konzervativne stranke, še večje pa je bilo presenečenje, ko so prišli glasovi, da najbrž ni daleč od izvolitve za predsednika vlade.

Stari feminizem pa se ni ukvarjal samo z volilno pravico za ženske, kot je splošno mnenje površnih opazovalcev. Že najbolj zgodnja feministična dela so zelo kritično obravnavala in analizirala institucijo, ki jo poznamo kot zakonsko skupnost, problem ženske ekonomske odvisnosti, problem ženske (ne)osveščenosti, zavesti o sami sebi. Diktatura moških sili žensko k sprejemanju določenih norm obnašanja in agiranja, k sprejemanju odrejene ji vloge, zahteva od nje prirojitev njene osebnosti, prilagoditev moški predstavi o tem, kako naj se ženska obnaša in kako naj izgleda, skratka, kakšna naj bo.

Ne v Ameriki ne v Evropi ni stari feminizem nikoli šel dlje od zahtev po reformah. Manjkala mu je strnjena teoretska podlaga, ki jo je v šestdesetih letih prineslo gibanje za osvoboditev ženske.

(o tem pa drugič)

Po uvodu v knjigo „Feminism“ pripravila Anka Jančič

MOJI MAMI ZA 8. MAREC

Kot neizljubljeno telo, kot prezeblja ptica, ki včasih čivkne v usahljelih prsih...

Ženska se stara. Kmalu ne more iz sebe iztisniti niti kapljice strasti več. Skozi zgubane prste ji rastejo suhe jesenske trave. Njeno telo je podobno leseni kolibi, kamor hodijo mačke na nočni posvet. Hoti po tlaku, a njen korak ne pozvanja več, njene oči ne vidijo majhnih otrok, njen objem je kvadratasto prazen. Komu je dala svoj svet belih oblek, komu čipke sredi noči, komu poljube, dolgo neskončno vrsto poljubov? Kozmetična lepota se ji lepi po licih, lak je razpokan na njenih praznih vekah. Le noč še, in samota, le utrjana struna in prazen kozarec.

Sama živi sredi golih betonskih zidov, sred majhnega balkona med tisoči balkonov, sredi kristalno čistih ploščic odsvitajočih polzečo neonsko luč. Njeno hrepenenje, o prijatelji, je bilo neskončno. Njena starost pa je kot kiselkast kruh. Domov se pripelje v zelenih smrdljivih skatlah, prihaja skozi tisoče golih vrat, po polžastih kovinskih stopnicah se vzpenja. Odpelje se prav tako v skatlah, tja med bele liste ravno odrezanega papirja, med poplesujoče številke in sive telefone, med ostre robove in jarko svetlobo, med drobne klepete nevoščljivih strank, med mehke avtomatične preproge.

Tako živi, prijatelji, ta ženska. In naj ima jutri svoj praznik? Naj bo jutri njeno telo praznično, naj jo pogreje par mehkih rok? Kdo se norčuje? Ve, da nikogar ne bo, ne jutri, ne pojutrišnjem, ne nikoli. Ostala bo tam sredi svojih stvari, sredi prašnih vsakdanjih opravkov, sredi zlikanega perila, sredi sintetičnih vonjev, sredi suhih imortel.

Še naprej bo gledala svoj odhajajoči obraz v očeh drugih ljudi, še naprej bo pretehtala vsako besedo, izmerila vsak nasmeh, preudarila vsak prestiž, in iskala samo sebe v stvareh. In vsakič, ko bo kdo potrkal na njena vrata, bo rekla: „Ah, nekdo se je moral spet zmotiti.“

IRENA

„Na podlagi včerajšnjih diskusij bi podal nekaj misli okoli vprašanj, ki niso samo nejasna, ampak tudi politično nerešena. Poskušal bom na te stvari jasno opozoriti, medtem ko bo treba načine reševanja teh vprašanj skupno ugotoviti, znotraj univerze oz. širše v odnosu do republike. Podal bi nekaj stališč Zveze socialistične mladine Jugoslavije, obenem pa se bom skušal vrniti na tematiko včerajšnje diskusije oz. tistih vprašanj, ki so bila po mojem mnenju postavljena preveč enostransko.“

Trenuten družbeno-politični in gospodarski položaj v Jugoslaviji – kot se vidi iz v zadnjem času sprejetih materialov, zlasti iz sej ZK – je tak, da si ZSMS, organizirana znotraj SZDL in izhajajoč iz politične organiziranosti in vsebine dela, ki smo si jo vsi skupaj zastavili na republiškem in potem zveznem kongresu, ne more več privoščiti, da bi delovala v odnosu do družbe, da bi od družbe poskušala zahtevati, postavljati neke lastne specifične zahteve in podobno. Izhajajoč iz take ugotovitve smo na prvi seji Predsedstva konference ZSMJ sprejeli vrsto konkretnih nalog, ki smo jih oblikovali v zvezi z gospodarskim položajem v Jugoslaviji. Te konkretne naloge so bile poslano v vse občinske organizacije ZSM in so v nekem smislu obvezujoče tako za njih kot za osnovne organizacije ZSM, se pravi tudi za Univerzitetno konferenco v Ljubljani. Vse te naloge so izredno jasne, konkretne in dejansko poudarjajo odgovornost ZSM. Te naloge so npr. vprašanje varčevanja, učinkovitosti študija ipd. Kot se na videz zdi njihova politična nepomembnost tako moramo priti do spoznanja, da je to izredno pomembna dolgoročna naloga, da so to stvari, ki pogujejo kakršnokoli drugo obliko politične dejavnosti. V teh konkretnih nalogah se lahko izoblikuje tisti odnos do dela, ki je akcijsko zasnovan, širše družbeno gledano pa to pomeni reorganizacijo izobraževanja v smislu spreminjanja socialne in regionalne strukture univerze itd. Ta odnos do dela je lahko uresničen le v konkretnih oblikah, ki pa je bil v prejšnji organizaciji nekoliko drugačen, to pa zaradi objektivnih okoliščin prejšnje zasnove študentske organizacije in v položaju, ko tudi ZK ni obvladovala vseh segmentov družbe v tem smislu, kot je zastavila te programe po 21. seji CK ZKJ in 29. seji CK ZKJ. To je tisti okvir, v katerem moramo študentje in ostali mladi v izobraževanju najti svoje mesto in vlogo in tiste naloge, ki morajo dobiti značaj permanentnih nalog, ki se morajo izoblikovati v „kult“ dela.

Naslednje vprašanje je usklajevanje statuta ZSM Slovenije in ZSM Jugoslavije. Prvo vprašanje zadeva organiziranost specializiranih konferenc v Sloveniji, ki jih imamo na vseh nivojih in ki so na nek način predvidene v statutu. Dosti težje pa je drugo vprašanje, to je organiziranost univerze. Zato smo v zadnjih dveh mesecih imeli v Zvezi več razprav o tem vprašanju in smo o njem izoblikovali zlasti dve stališči:

a) najboljša organiziranost in hkrati s tem uskladitev s statutom ZSMJ je po nekaterih ocenah v Beogradu. Tu so delegati s fakultet zastopani v občinskih organizacijah, preko teh v mestni konferenci in mestna konferenca voli univerzitetni odbor, ki je potem odgovorno, koordinacijsko telo za delovanje ZSM na univerzi v Beogradu.

b) Temu stališču pa na nek način direktno nasprotuje zagovarjanje povezovanja in organiziranje študentov samo na univerzi, konkretno je to zdaj v Zagrebu. Ta organizacija se v glavnem ne povezuje z občinskimi organizacijami ZSM, hkrati pa nimajo specializiranih konferenc na ta način, da bi se kot se poudarja v Sloveniji, študentje povezovali predvsem z konferencami mladih v izobraževanju. Postavlja se vprašanje, koliko je tak način organiziranja v nasprotju s statutom ZSMJ.

Slovenija – posebej se je izpostavljala univerza v Ljubljani – je dobivala v naših razpravah neko posebno mesto in poseben poudarek. Tudi s tega stališča, da (še) ni organizirana v skladu s statutom ZSMJ, in da bo treba tu stvari temeljito spremeniti. Način, na kakršen sem se lotil argumentiranja, zakaj je v Ljubljani organiziranost sprejemljiva ne glede na to ali je formalno v skladu s statutom ZSMJ ali ne, je privedel do tega, da se je iskristaliziralo stališče, da bo kljub temu potrebno počakati še nek določen čas, počakati na nadaljni razvoj organiziranja in šele potem bo mogoče dati neko končno oceno. Problem nastane, ko se je v včerajšnji razpravi diskutiralo o povezovanju z občinskimi organizacijami, ki bo po nekem pravem razumevanju razlogov za

nastanek enotne organizacije moral biti tisti pogoj, tista osnovna oblika organiziranja – ne formalnega, temveč akcijskega po delegatih v smislu skupnega dogovarjanja itd. – tisti način, ki bi opravičeval, da ne rečemo dovoljeval politično organiziranost na sami univerzi. Včeraj je bilo stalno poudarjeno vprašanje, ki pa se mi zdi namišljeno, namreč, kdo naj se prvenstveno ukvarja s temi študenti. Ali najprej univerza, pa se potem te probleme konfrontira s konferencami mladih v izobraževanju, z občinskimi organizacijami, ali pa obratno, da se ta vprašanja rešuje skupno, pa jih istočasno rešuje tudi ZSM na univerzi. Mislim, da so ti specifični problemi današnjega študenta ravno tako specifični problemi današnjega dijaka, jutri študenta. Vendar pa ti specifični problemi temeljijo na skupnih stališčih mladih, bodisi dijakov bodisi mladih v neposredni proizvodnji, kar pomeni, da je treba ta stališča skupaj preverjati, usklajevati, in nenazadnje – to je vsebinskega pomena, to so kljub vsemu skupna stališča, ki imajo daleč večjo politično moč, kot pa če se jih sprejema parcialno, npr. samo na UK ZSMS. To vprašanje sodelovanja z občinskimi organizacijami je izrednega vsebinskega pomena kot edini način reorganizacije ZM in SS. Vsaka druga oblika dejansko pomeni samo neko formalno preobrazbo, ki bo še dolgo omogočala tako forumskost na sami univerzi kot tudi odtujevanje enega dela mladih od drugega. Ne moremo pristati le na to obrazložitev, češ, tako in tako se neposredno povezujemo z mladimi delavci, kajti to je le spontani, stihijski element, ki ne bo nikoli dobil zavestne oblike in akcije. Ta moment je bil v včerajšnji razpravi še vse premalo zastopan oz. tu je še vse premalo storjenega. Po drugi strani pa se same občinske konference izredno zanimajo za sodelovanje z posameznimi fakultetami npr. na Viču, Bežigradu itd. To je izredno pozitiven namen, in ga je v vsaki meri treba sprejeti.

Postavlja se torej vprašanje organiziranosti ZSMS na univerzi, kajti v zveznem statutu so predvidena samo koordinacijska telesa, nestalna zasedanja, ne pa stalni organi, kot je to v Ljubljani. UK je s svojim predstvom stalen organ. In če ob tem stalnem organiziranju ni povezave z občinskimi organizacijami oz. je ta povezava slaba, potem se z vso resnostjo postavi vprašanje spreminjanja republiškega statuta v odnosu do zveznega in principa organiziranja ZSM na univerzi sploh, ki je tudi v slovenskem statutu jasno zapisan, da zahteva delovanje in sodelovanje z občinami. Argumenti proti novi organiziranosti se dajo zreducirati na dva:

1. Organizacija ZSM na univerzi vodi le v forumskost dela – to je bilo vidno tudi v včerajšnji razpravi. Seveda gre zdaj za nove oblike tega forumskega dela, ki pa ne spremenijo narave nepovezane organizacije, ki lahko na ta način izgubi bitko za svoje delovanje.

2. Politična organiziranost študentov na univerzi je nesprejemljiva.

To so v glavnem dileme in tisti problemi, ki nastajajo vzporedno z izgrajevanjem nove organizacije. Seveda pa je potrebna uskladitev republiškega statuta z zveznim, in to do konca marca. V Sloveniji bo to v kratkem uresničeno. Specifičnost organiziranja v republikah – v primeru v Sloveniji – ima svoje opravičilo in zagotovilo v tistem trenutku, ko se dejansko iz nje poraja in učinkovito deluje enotnost mladih. To pomeni, da ta enotnost ne more biti neka dogma in uniformnost in tudi ne sme biti uniformnost, ampak iz te specifične razlike – v tem primeru govorimo o univerzi – v svojem delu pokazati da organizacijo kot tako pojmujejo enotno, da jo kot enotno telo jemljejo tako zase, kot znotraj nje delujejo. V kolikor tega sodelovanja ne bo, potem se lahko zgodi, da tak način organiziranost pade, ne samo v odnosu do zveze, ampak tudi znotraj same republike.“

(Magnetogram je avtoriziran)

